

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Andrea Grossová

Nepřípustnost důkazů v trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Ingrid Galovcová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 13. 04. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 110 453 znaků včetně mezer.

.....

Andrea Grossová

V Praze dne 13. 04. 2021

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Ingrid Galovcové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi byly inspirací a velkou pomocí. Rovněž bych chtěla poděkovat mé babičce, mamince a příteli za nekonečnou podporu a důvěru ve mě vloženou.

Obsah

Úvod.....	1
1. Jednotlivé důkazní prostředky	3
1.1 Výslech obviněného	5
1.2 Domovní prohlídka.....	8
1.3 Znalecký posudek	11
1.4 Věcné a listinné důkazy	14
1.5 Odposlechy	15
1.5.1 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu	16
1.5.2 Sledování osob a věcí – prostorový odposlech	18
2. Nepřípustnost, nezákonnost a neúčinnost důkazů.....	20
2.1 Neúčinnost absolutní a relativní	21
2.1.1 Absolutní neúčinnost.....	22
2.1.2 Relativní neúčinnost.....	22
3. Doktrína plodů z otráveného stromu a české právní prostředí.....	24
4. Přípustnost důkazů v trestním řízení v zahraničí v rámci komparativní perspektivy	27
4.1 Úprava přípustnosti důkazů ve Spojených státech amerických.....	27
4.2 Francouzská úprava přípustnosti důkazů.....	29
5. Kauza Rath.....	32
5.1 Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015	32
5.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2016, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693.....	35
6. Kauza Nagyová	37
6.1 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019.....	37
Závěr.....	40
Seznam použitých zdrojů	42
Nepřípustnost důkazů v trestním řízení.....	46
Abstrakt	46

Úvod

Dokazování je jednou z nejdůležitějších částí trestního řízení. Je to postup, kterým orgány činné v trestním řízení poznávají skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Jak vyplývá nejen ze zákona, ale i z logiky věci, důkazem je vše, co pomůže objasnit soudcům, tedy osobám, které o případu na počátku nic nevědí, ale mají o něm rozhodnout, co se stalo, a tím jim tak pomoci při rozhodování o vině a trestu. Takovými důkazy jsou zpravidla výpovědi svědků, znalecké posudky, listiny, ale například i odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu, přičemž tento výčet není s ohledem na zásadu volného hodnocení důkazů zdaleka uzavřený. Zákon tedy v ust. § 89 odst. 2 trestního řádu¹ přijímá jako důkaz „vše, co může přispět k objasnění věci“.² Takové konstatování ovšem nutně potřebuje vymezení nějakých hranic, kterými se orgány činné v trestním řízení musejí při získávání důkazů řídit. Cílem dokazování je totiž zjistit skutkový stav bez důvodných pochybností. Pokud by bylo bezpodmínečně povoleno jako důkaz zcela vše, co může přispět k objasnění věci, pak bychom se mohli všichni stát oběťmi manipulace s důkazy, v důsledku čehož by pak každý mohl dříve nebo později nezaviněně přijít o několik let svobody. Tyto hranice jsou velmi hrubě a nedostatečně určeny odstavcem 3 stejného ustanovení, který říká, že: „*Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení*“.³ Toto je jediná vylučovací klauzule, která se týká přípustnosti, respektive nepřípustnosti důkazů v trestním řízení. Tento zákaz „*přejímá závazek vyplývající z Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (čl. 15), kterou je Česká republika vázána*“.⁴ Většina lidí si ale určitě pomyslí, jestli to je opravdu vše, co zákon výslovně zakazuje ohledně získávání důkazů a informací jimi zjištěných. Může se zdát, že je skutečně naše právní úprava dokazování tak kusá, pokud pomineme ust. § 2 trestního řádu a jeho základní principy vedení trestního řízení, které odkazují na Listinu základních práv a svobod⁵ a obecné šetření práv obviněného. Není proto divu, že přípustnost důkazů a jejich zákonnost či nezákonnost musí upravovat právní praxe, judikatura nebo nauka. Vzhledem ke starému rčení – kolik právníků, tolik názorů – vznikají ohledně tohoto tématu spory, které mohou vyústit v absurdní

¹ Zákon č. 141/1963 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestní řád“).

² Srov. ust. § 89 odst. 2 trestního řádu.

³ Srov. ust. § 89 odst. 3 trestního řádu.

⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN: 978-80-7400-465-0.

⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „Listina základních práv a svobod“, anebo alternativně též jako „Listina“).

situace, jak jsme viděli mimo jiné i v mediálně známé kauze Davida Ratha,⁶ konkrétně v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016 sp. zn. 6 To 106/2015 a následném rozhodnutí, nebo spíše akademickém výroku, Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2016, sp. zn. 6 Tz 3/2017 (detailnější rozbor viz dále). To vše vzhledem k nedostatečné úpravě provádění prostorového odposlechu, který mimochodem není v celém trestním řádu ani definován.⁷

V této práci bych se proto ráda věnovala právní úpravě přípustnosti důkazů v trestním řízení, a to nejen vzhledem k odposlechům, ale i vzhledem k ostatním důkazům, jako jsou již právě zmíněné výpovědi svědků, domovní prohlídky nebo znalecké posudky. Cílem práce bude vytyčení určitých hranic, které rozlišují důkazy na přípustné a nepřípustné a dále otázka, kolik z těchto podmínek obsahuje přímo trestní řád a kolik jich vytvořila komentářová literatura a judikatura českých soudů. V této souvislosti bych ráda předložila určité úvahy *de lege ferenda*, jak případně pozměnit trestní řád, který dle převažujícího názoru v právní teorii nedostatečně upravuje problematiku přípustnosti důkazů. Zde se můžeme inspirovat v zahraničních právních systémech, jako například ve Spojených státech amerických nebo ve Francii, které budou v práci představeny a porovnány. Dále bude pozornost zaměřena na právní praxi a nauku, která konkretizuje získávání a používání informací, stejně jako na dle mého názoru vhodnou a praktickou „doktrínu plodů z otráveného stromu.“ V neposlední řadě bude rozebrána zmiňovaná kauza Davida Ratha, která zatřásla nejen právní, ale i veřejnou společností, a která vedla k nespočtu článků i odborných monografií věnovaných problematice odposlechů.

Základem této diplomové práce se stala má dřívější práce na téma Přípustnost důkazů v trestním řízení, která byla napsána a obhájena v rámci XIII. ročníku soutěže Studentská vědecká a odborná činnost (SVOČ). Tato práce bude rozšířena hlavně o otázky přípustnosti a nepřípustnosti všech zákonem vyjmenovaných důkazů v trestním řízení, jakož i vad, které na nich lpí, stejně jako o otázky možných následků takových vad.

⁶ David Rath je vystudovaný lékař, bývalý ministr zdravotnictví a hejtman Středočeského kraje, který byl v květnu roku 2012 zatčen Policií ČR údajně bezprostředně po spáchání trestného činu přijetí úplatku podle ust. § 333 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Poslanecká sněmovna ČR souhlasila s jeho vydáním k trestnímu stíhání, neboť byl v inkriminované době jejím členem. V rámci celé kauzy, která započala rokem 2012 a byla prozatím skončena až v roce 2019, se soud zabýval úplatky souvisejícími s projektem opravy zámku v Buštěhradu. David Rath měl podle obžaloby přijmout úplatek ve výši několika desítek milionů korun a dále manipulovat s veřejnými zakázkami na opravu nemocnic ve Středočeském kraji. Během celých sedmi let soudních řízení se mimo jiné řešil i postup orgánů činných v trestním řízení při získávání důkazů pomocí odposlechů, o kterých rozhodl v roce 2016 Vrchní soud tak, že je prohlásil za nezákonné důkazy, na základě kterých nemůže být David Rath shledán vinným. Tento rozsudek podle očekávání pobouřil laickou i odbornou veřejnost.

⁷ JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie* [online]. 22. 09. 2018 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>.

1. Jednotlivé důkazní prostředky

Trestní řád se věnuje dokazování v obecné rovině v ust. § 89 trestního řádu, kdy demonstrativně vymezuje účel důkazů a jejich potřebu v rámci trestního stíhání. V jednotlivých bodech prvního odstavce se definuje určitý minimální standard, které věci je třeba v trestním stíhání dokázat, jako například zda se skutek opravdu stal, kdo jej spáchal a ostatní okolnosti, které mají vliv na posouzení povahy a závažnosti činu. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že každý bod prvního odstavce je nutné v nezbytném rozsahu dokázat, ale seznam věcí či okolností, které se dokazovat mohou, není úplný. Stejně tak není úplný ani seznam důkazů, kterými je možno dokázat vinu či nevinu před soudem. Tomuto se věnuje druhý odstavec ust. § 89 trestního řádu, který uvádí, že: „*Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci...*“.

Zákon zde nemůže pamatovat na naprosto všechny možné důkazy, které by se mohly předložit soudu, protože by zde vždy existovaly jiné způsoby dokazování než ty, na které myslí zákon. To by mohlo vést k nesprávnému rozhodnutí soudu. Zákonodárce se proto rozhodl pro demonstrativní výčet nejčastějších důkazních prostředků, jako například „*výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání*“⁸ Druhá věta tohoto odstavce se věnuje také důkazní aktivitě stran vzhledem k tomu, že stanovuje možnost obou stran důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout, ačkoliv obviněný není povinen svou nevinu nijak prokazovat a z jeho případné pasivity nelze usuzovat jeho vinu. To odkazuje na princip „*in dubio pro reo*“, tedy v pochybnostech rozhodnout ve prospěch obviněného.⁹ Obě strany jsou si tedy rovné, protože obě mohou stejně navrhnout či předkládat důkazy. Princip rovnosti stran je ústavním principem, který je zakotven nejen v ust. čl. 96 odst. 1 Ústavy,¹⁰ ale i v ust. čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Dále podle judikatury Ústavního soudu neznamená tento princip, že musí soud bez výjimky všechny předložené důkazy provést, ale nesmí nechat bez povšimnutí některé důkazní návrhy stran, aniž by toto jednání řádně nezdůvodnil.¹¹

Zákon dále nerozlišuje, na rozdíl od praxe, termíny „*důkaz, důkazní prostředek a pramen důkazu*“. Jde o pojmy s velmi podobným významem, které se v praxi často používají, ale mohou představovat pro některé problém v jejich rozlišení. Důkazem je tedy konečný

⁸ Srov. ust. § 89 odst. 2 trestního řádu.

⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1315. ISBN: 978-80-7400-465-0.

¹⁰ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „Ústava“).

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1312. ISBN: 978-80-7400-465-0.

produkt činnosti orgánů činných v trestním řízení. Je to informace získaná např. z výsledku obviněného, ze znaleckého posudku či z úřední listiny. Představuje poznatek, který přímo dokazuje určitou okolnost, kterou bylo třeba prověřit. Důkazním prostředkem je činnost orgánů činných v trestním řízení, kterým se důkaz zjišťuje. Jsou to činnosti, jako například výslech obviněného, domovní prohlídka nebo čtení listiny, které vedou přímo k získání důležité informace, tedy důkazu. Nakonec pramenem důkazu je nositel této informace, tedy obviněný, listina nebo znalecký posudek.¹² Na rozdíl od českého trestního řádu, který přímo nerozlišuje mezi těmito pojmy a jako důkaz vlastně uvádí jednotlivé důkazní prostředky, například slovenský trestní řád¹³ (trestný poriadok) tyto pojmy rozlišuje a snaží se je přímo definovat a rozlišit je takto: „*Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.*“¹⁴ Je zde ovšem také patrné, že výčet důkazních prostředků je uveden rovněž demonstrativně.

Velmi důležitou podmínkou pro přípustnost téměř všech důkazů před soudem, je také požadavek dokazovat a shánět důkazy až po zahájení trestního stíhání. Ust. § 89 odst. 1 trestního řádu je právě uvedeno větou: „*V trestním stíhání je v nezbytném rozsahu třeba dokazovat zejména:*“.

Zákon tedy říká, že fáze dokazování a shromažďování důkazů orgány činnými v trestním řízení se odehrává až po zahájení trestního stíhání. Proto také trestní řád hovoří v ust. § 91 a násl. o výsledku obviněného. Obviněnou se totiž osoba podezřelá stává, bylo-li proti ní zahájeno trestní stíhání.¹⁵ Úkony provedené orgány činnými v trestním řízení před zahájením trestního stíhání totiž nemohou být použité v řízení před soudem. Jsou zde zákonem dané výjimky, které stanoví trestní řád v ust. § 211 odst. 6 a § 314d odst. 2, poslední větě. Jedná se o vysvětlení, která nemají povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, což jsou úkony, které se mohou realizovat před zahájením trestního stíhání a mohou být použity před soudem, vzhledem ke své zvláštní povaze. Tato vysvětlení může vyžadovat policejní orgán před zahájením trestního stíhání. O obsahu těchto vysvětlení se sepíše úřední záznam, který slouží

¹² ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1333. ISBN: 978-80-7400-465-0.

¹³ Zákon č. 31/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestný poriadok“).

¹⁴ Srov. ust. § 119 odst. 3 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok.

¹⁵ Srov. ust. § 32 trestního řádu.

„státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Úřední záznam lze v řízení před soudem užít jako důkaz pouze za podmínek stanovených tímto zákonem. Je-li ten, kdo podal vysvětlení, později vyslýchán jako svědek nebo jako obviněný, nemůže mu být záznam přečten, nebo jinak konstatován jeho obsah.“¹⁶

Následující části kapitoly budou věnovány, nikoli nutně v pořadí stanoveném trestním řádem, jednotlivým důkazním prostředkům.

1.1 Výslech obviněného

Výpověď obviněného patří mezi nejčastější a mnohdy i nejzásadnější formy dokazování, což nám již napovídá sám trestní řád. Ten staví ustanovení ohledně výpovědi a výslechu obviněného na první místo za obecná ustanovení o dokazování. Je ovšem nutné poznamenat, že podle trestního řádu není určitá skupina nebo jeden důkazní prostředek průkaznější než jiný.¹⁷ To souvisí nejen s principem volného hodnocení důkazů, jak je vyjádřen v ust. § 2 odst. 6 trestního řádu, ale i s tím, jak odlišné jsou jednotlivé trestné činy a jaká je jejich povaha. Obviněný například na rozdíl od svědka, který má povinnost vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčovat,¹⁸ takovou povinnost nemá, z čehož plyne to, že v rámci své obhajoby může obviněný dokonce i lhát. Ač je poté jeho výpověď rozsáhlá, nemusí být průkaznější než znalecký posudek nebo výpověď svědka.

Co se týče terminologie, trestní řád zmiňuje výpověď a výslech obviněného. Ačkoliv se může zdát, že tato dvě slova jsou totožná, je mezi nimi jemná nuance, a sice ta, že výpověď obviněného je vlastní prostředek, díky němuž orgány činné v trestním řízení získávají informace. Lze tedy říct, že výpověď obviněného je důkazem a výslech obviněného je procesním postupem k získání těchto informací. Je to tedy důkazní prostředek.¹⁹

Trestní řád v ust. § 91 odst. 1 stanovuje obligatorní postup orgánů činných v trestním řízení před prvním výslechem obviněného, který zpravidla nastává po zahájení trestního stíhání. Je tedy třeba zjistit totožnost obviněného, jeho rodinné a majetkové poměry, případně předchozí tresty obviněného a poučit jej o jeho právech a o možnosti uzavřít dohodu o vině a trestu,²⁰

¹⁶ Srov. ust. § 158 odst. 6 trestního řádu.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1334. ISBN: 978-80-7400-465-0.

¹⁸ Srov. ust. § 101 odst. 1 trestního řádu.

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1406. ISBN: 978-80-7400-465-0.

²⁰ Tzv. část výslechu ad generalia.

pokud to charakter spáchaného trestného činu dovoluje, jak je stanoveno v ust. § 175a odst. 8 trestního řádu.

Dne 1. 10. 2020 navíc vešla v účinnost novela trestního řádu, která upravuje použití dohody o vině a trestu. Do této novely totiž nebylo možné uzavřít dohodu o vině a trestu i pro zvlášť závažné zločiny nebo v řízení proti uprchlému. Nově ale tuto dohodu uzavřít lze i v případě spáchání zvlášť závažného zločinu. Jedinou překážku v uzavření dohody o vině a trestu nyní představuje pouze vedení řízení proti uprchlému.²¹

V následujícím ustanovení se zákon zabývá cílem a výpovědi obviněného, který „*se koná tak, aby poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení.*“²² Zároveň při výslechu nesmí být obviněný žádným způsobem donucen k podání výpovědi nebo k doznání, což představuje zákonnou reminiscenci k ust. § 89 odst. 3 trestního řádu, kde zákon stanovuje, za jakých podmínek se důkaz stává absolutně nepřípustným. Takovou podmínkou je právě zákaz získání důkazu nezákonným donucením. Zároveň se ovšem ust. § 92 odst. 1 a zároveň ust. § 93 odst. 1 dotýká základních práv obviněného, který má právo, ale nikoliv povinnost podat výpověď nebo doznání. Toto základní právo obviněného se objevuje již v ust. čl. 40 odst. 4 Listiny základních práv a svobod²³ a v trestním řádu jej obsahuje ust. § 33 odst. 1, jehož první věta zní: „*Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat.*“²⁴ Poslední větou prvního odstavce ust. § 92 je povinnost šetřit osobu obviněného, která opět připomíná šetření veškerých ústavních či lidskoprávních práv, která jsou obviněnému přiznány. Porušením tohoto ustanovení se získaný důkaz stává nepoužitelným u soudu.

Mezi nejzávažnější práva, a tomu odpovídající povinnost, kterou stanovuje zákon, je i právo na obhajobu, resp. nutná obhajoba podle ust. § 36 odst. 3 trestního řádu. Pokud se jedná o nutnou obhajobu, je nepřítomnost obhájce obviněného v úkonech orgánů činných v trestním řízení dokonce důvodem pro uznání takto získaných důkazů, jako nepoužitelných vzhledem k tomu, že bylo porušeno základní právo obviněného na obhajobu. To vychází též z judikatury, kdy například Nejvyšší soud rozhodoval ohledně nepřítomnosti obhájkyň u výslechu

²¹ STŘÍŽ, David. Dohoda o vině a trestu ve světle novelizace trestního zákoníku. Epravo.cz [online]. 03. 09. 2020 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu-ve-svetle-novelizace-trestniho-zakoniku-111800.html>.

²² Srov. ust. § 92 odst. 1 trestního řádu.

²³ Srov. čl. 40 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, který zní: „*Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.*“

²⁴ Podobnou výjimku, ale ve věci výpovědi svědka, obsahuje trestní řád v ust. § 100, kdy je svědek „*oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.*“ K tomu srov. nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

obviněného, jemuž byla přidělena vzhledem ke splnění podmínek nutné obhajoby, což mělo za následek nepoužitelnost takto získaného důkazu. Dikcí Nejvyššího soudu v dané věci: „...pokud přesto [vyšetřovatel] provedl dne 2. 9. 1999 výslech obviněného V. B. bez přítomnosti obhájkyň, šlo o procesní postup non lege artis, jímž bylo významně porušeno právo obviněného na obhajobu, jehož důsledkem je neúčinnost takto provedeného důkazu a jeho nepoužitelnost v trestním řízení.“²⁵

Toto ustanovení je ovšem závažnější ve vztahu k mladistvým, kdy zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže stanoví v ust. § 3 odst. 4, že je v řízení třeba postupovat tak, aby další vývoj mladistvého byl co nejméně ohrožen. Řízení je navíc potřeba vést tak, aby se zabránilo dalším protiprávním činům, přičemž v úkonech trestního řízení vedenému proti mladistvému musejí orgány činné v trestním řízení spolupracovat s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a „zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí má právo činit návrhy a dávat vyslychaným otázky; slovo k závěrečné řeči mu přísluší po mladistvém.“²⁶ Tento zástupce tedy představuje jakousi pojistku proti takovému jednání orgánů činných v trestním řízení, které by měly za důsledek mravně či jinak poškozující vliv na osobu mladistvého. Stejně požadavky se vztahují i na mladistvého, který vystupuje v roli svědka. Pokud jsou porušeny některé požadavky v ust. § 102 trestního řádu, nemůže být tato výpověď použita před soudem jako důkaz svědeckou výpovědí.²⁷

Třetí odstavce ust. § 92 trestního řádu obsahuje požadavky na kladené otázky obviněnému, které mají výpověď doplnit nebo případně odstranit nejasnosti v předchozí výpovědi. Tyto otázky jsou součástí tzv. dialogové části výslechu. Výslech se obecně dělí na část monologovou a dialogovou, které na sebe v daném pořadí navazují. Způsob kladení otázek a jejich obsah mohou mít též vliv na použitelnost získaných důkazů v dalším řízení. Druhá věta daného odstavce stanoví, že: „Otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět.“ Takové otázky se označují jako kapciózní a sugestivní. Kapciózními otázkami jsou takové, které předstírají určitou nepravdivou událost či skutečnost, na kterou se má obviněný „chytit“, což vede obviněného k takovým odpovědím, které si sám vyslychající přeje. Naopak

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. dubna 2000, sp. zn. 4 Tz 209/2000.

²⁶ Srov. ust. § 64 odst. 3 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze z 27. září 1993, sp. zn. 7 To 181/93.

sugestivními otázkami jsou ty, kdy otázkou je zároveň skutečnost, která se má danou odpovědí potvrdit či vyloučit. Obviněnému se tak určitá skutečnost podsouvá nebo je k ní přemlouván.²⁸

1.2 Domovní prohlídka

Kromě odposlechů, ať jde o prostorový odposlech nebo o záznam telekomunikačního prostoru, jsou často prakticky využívány i další způsoby získávání důkazů, které naráží na bariéru stanovených základních lidských práv a svobod. Domovní prohlídka je dalším důkazním prostředkem, který balancuje na hraně přípustnosti použití důkazů při ní zjištěných při možném porušení základních práv a svobod. Jak je řečeno v čl. 12 Listiny základních práv a svobod, „*Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.*“ Z pohledu trestního práva se zde jedná o trestněprávní ochranu, k níž se vztahují takové trestné činy, jako například porušování domovní svobody (srov. ust. § 178 trestního zákoníku) nebo neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru (srov. ust. § 208 trestního zákoníku). Základním rysem základních práv a svobod uvedených v Listině je ovšem také to, že v nezbytných případech může zákon tato práva modifikovat, umožnit jistý zásah do těchto práv, aniž by porušil esenciální jádro, které je smyslem jednotlivých uvedených práv a svobod. Proto následuje odstavec druhý, který stanoví, že: „*Domovní prohlídka je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.*“ Toto omezení nedotknutelnosti obydlí je nutné za účelem ochrany osob, zdraví, veřejné bezpečnosti a pořádku.²⁹ Jak zmiňuje judikatura Ústavního soudu: „*Jestliže ústavní pořádek ČR připouští průlom této ochrany, děje se tak toliko a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných; sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány.*“³⁰

Trestní řád stanoví obecnou definici a podmínky konání domovní prohlídky v ust. § 82 a násl. Důležitou povinností zákona je definovat, kde může domovní prohlídka probíhat, tedy co je podle zákona obydlím. Na definici prostoru jako obydlí nebo prostoru nesloužícím k bydlení totiž závisí povinnost orgánů činných v trestním řízení, obstarat si odůvodněný příkaz soudce k provedení domovní prohlídky. Pokud by takový odůvodněný příkaz vydán nebyl a

²⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1420. ISBN: 978-80-7400-465-0.

²⁹ HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentovaných zákonů. ISBN: 978-80-7400-812-2.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

určitý prostor, který neslouží k trvalému bydlení, například hotelový pokoj, byl i tak prohledán, následně získané důkazy by se pravděpodobně staly před soudem nepoužitelnými. Listina základních práv a svobod přeje spíše extenzivnímu výkladu, podle kterého by se i hotelový pokoj stal obydlím, pro jehož prohlídku je povinné obstarat si odůvodněný příkaz soudce.³¹ V prvním odstavci ust. § 82 zákon uvádí legislativní zkratku pro obydlí, jakožto místo, kde probíhá domovní prohlídka, kdy obydlím se myslí „*byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení nebo prostory k nim náležející*“, což přesně odpovídá definici obydlí v ust. § 133 trestního zákoníku.

Provést domovní prohlídku lze jen s odůvodněným příkazem soudce k provedení domovní prohlídky. Tak stanoví Listina základních práv a svobod. Trestní řád s odůvodněným příkazem soudce počítá, stanovuje podmínky a náležitosti příkazu, ale nepodmiňuje provedení domovní prohlídky předložením příkazu soudce. Dle ust. § 83 odst. 1 trestního řádu je oprávněn nařídit domovní prohlídku předseda senátu, ale pokud se má domovní prohlídka vykonat v rámci přípravného řízení, nařizuje ji soudce na návrh státního zástupce. Příkaz musí být vydán písemně a musí být odůvodněn, čímž zákon vyhovuje ust. § 82 odst. 1 trestního řádu, podle kterého lze domovní prohlídku vykonat, pokud je důvodné podezření, že je v obydlí věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Pokud příkaz obsahuje vady, například není dostatečně odůvodněn, znamená to podle zákona vadu formální. Judikatura ovšem není sjednocena v názoru, zda je takováto formální vada, která se skví pouze v nedostatečném odůvodnění, natolik závažná, aby zakládala nezákonnost a nepřípustnost získaných důkazů nebo zda je tato vada dodatečně zhojitelná. Například Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 26. června 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013, zmínil, že: „*V případě, že takové zdůvodnění příkaz nebo protokol neobsahuje, lze odstranit nedostatek formálních podmínek příkazu nebo protokolu (tedy i o neodkladném úkonu) v dalším řízení, a to např. výsledkem osob, které se provedení úkonu zúčastnily, popř. jej provedly (v postavení svědka).*“³² Naopak Ústavní soud shledává odůvodnění jádrem příkazu a je si vědom toho, že případnou domovní prohlídkou může být porušeno ust. čl. 12 Listiny základních práv a svobod, a proto je zde na prvním místě opatrnost a nejvyšší míra zodpovědnosti obecného soudu, který příkaz k domovní prohlídce vydává. Ten je povinen, aby „*nejen bedlivě zkoumal, zda v té které věci jsou pro nařízení domovní prohlídky splněny všechny zákonné podmínky, ale aby také příkazu, jímž domovní prohlídku nařizuje, věnoval náležitou pozornost a aby své rozhodovací důvody také v jeho odůvodnění dostatečně*

³¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1112. ISBN: 978-80-7400-465-0.

³² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013.

*a zřetelně vyložil; ústavnímu požadavku na odůvodnění písemného příkazu, jímž se domovní prohlídka nařizuje, nelze však rozumět tak, že postačí pouhý odkaz na příslušná zákonná ustanovení (příp. jejich citace), aniž by bylo současně dostatečně zřejmé, z jakých skutkových (a případně i jiných) okolností tento příkaz jako rozhodnutí orgánu veřejné moci vychází...*³³ Osobně se spíše kloním k názoru vyslovenému Ústavním soudem, neboť je dle mého mínění lepší větší míra opatrnosti a následná jistota zákonnosti získaných důkazů i za cenu většího množství času stráveného nad příkazem k domovní prohlídce, než rychlé získání důkazů, které nemohou být ani použity před soudem, a to zřejmě porušením Listiny základních práv a svobod.

Příkaz je rozhodnutím svého druhu,³⁴ není tedy usnesením a není proti němu přípustná stížnost.³⁵ Jako takové rozhodnutí musí obsahovat obecné náležitosti vyjmenované v ust. § 134 trestního řádu a dále je třeba popsat byt nebo jinou prostorou sloužící k bydlení, kterou má policejní orgán prohledat, aby se předešlo záměně obydlí. Také je třeba vymezit rozsah domovní prohlídky, její účel a poučit adresáta příkazu, tedy toho, kdo daný prostor obývá, o povinnosti strpět domovní prohlídku a vydat věci důležité pro trestní řízení.³⁶ Příkaz se doručí při prohlídce tomu, u koho prohlídka probíhá, a pokud vznikne překážka, doručí se do 24 hodin po odpadnutí této překážky.³⁷

Z hlediska použitelnosti získaných důkazů před soudem je rovněž důležitá podmínka stanovená v ust. § 84 trestního řádu, která vyžaduje, až na výjimku neodkladnosti, aby byla domovní prohlídka vykonána pouze po předchozím výsledku toho, u koho se má tato prohlídka konat. Smyslem předchozího výsledku je upustit od domovní prohlídky, jakožto aktu, při kterém může být porušována nedotknutelnost obydlí a policejní orgán se může vystavit nebezpečí nepoužitelnosti získaných důkazů v důsledku nesprávného postupu. Domovní prohlídka tak má být poslední možností při vyšetřování, ačkoliv se v praxi jedná často o prvotní úkon. Policejní orgány mají vést vyšetřování s ohledem na základní lidská práva a co nejvíce se vyvarovat zásahu do nich.³⁸

Výjimku zde opět, stejně jako v ust. § 83 trestního řádu, činí neodkladný úkon. Předchozí výslech před vykonáním domovní prohlídky není třeba, pokud věc nesnese odkladu

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2006, sp. zn. II. ÚS 362/06.

³⁴ Srov. „jestliže zákon nestanoví něco jiného“ v ust. § 119 odst. 1 trestního řádu.

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1122. ISBN: 978-80-7400-465-0.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1122. ISBN: 978-80-7400-465-0.

³⁷ K tomu srov. ust. § 83 odst. 1 trestního řádu.

³⁸ HEIDEROVÁ, Jana. Provedení domovní prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu. Epravo.cz [online]. 07. 10. 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/provedeni-domovni-prohlidky-jako-neodkladneho-a-neopakovatelného-ukonu-95348.html>.

a (zároveň) výsledk nelze provést okamžitě. Neodkladné úkony, ke kterým se váže tolik výjimek ze zákonných povinností, které mají za úkol co nejvíce chránit lidská práva, jsou definovány v ust. § 160 odst. 4 trestního řádu. Neodkladným úkonem je „... *takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.*“ Tyto úkony nejsou nijak blíže specifikovány zákonem. Institut neodkladného úkonu se tedy posuzuje u každého případu zvlášť. Proto je splnění podmínek zakotvených v ust. § 160 odst. 4 předmětem zkoumání soudem v rámci předběžného projednání žaloby a v hlavním líčení.³⁹

Při výkonu domovní prohlídky má osoba, u níž se prohlídka koná, právo na účast, která jí ale může být odepřena, pokud by byl ohrožen její život nebo zdraví a o průběhu domovní prohlídky se sepiše protokol, který obsahuje i seznam věcí, které byly případně policejním orgánem, který vykonával domovní prohlídku, odňaty.⁴⁰

1.3 Znalecký posudek

„Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“⁴¹

Trestní řád v ust. § 105 odst. 1 uvádí znalce jako osobu odbornou neboli znalou svého oboru, kdy tato vystupuje před soudem ne jako rádce, nýbrž učitel soudce ve zvlášť složitých případech, které vyžadují znalost dané problematiky nejen knižní, ale i praktickou. Soudní znalci působí v různých oborech, ať se jedná o inženýrství, stavby nebo lékařství. V roce 2008 bylo celkem v padesáti oborech lidské činnosti zapsáno v seznamu znalců přes 11 000 znalců. Tento počet se nyní snižuje, přičemž vlivem nové právní úpravy se bude bohužel snižovat dál.⁴²

Důkaz znaleckým posudkem se může zdát nezvratným důkazem s velkou vahou. Ale (nyní si představme jen jeden obor, například soudní lékařství) soudních znalců je mnoho, mají vystudovány různé university (v České republice je 10 lékařských fakult) a je to věkově různorodá skupina lidí, od čehož se samozřejmě odvíjí i délka praxe, která je nezbytná pro

³⁹ HEIDEROVÁ, Jana. Provedení domovní prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu. Epravo.cz [online]. 07. 10. 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/provedeni-domovni-prohlidky-jako-neodkladneho-a-neopakovatelnego-ukonu-95348.html>.

⁴⁰ Srov. ust. § 85 trestního řádu.

⁴¹ Srov. ust. § 105 odst. 1 trestního řádu.

⁴² JIROUSEK, Vladimír. ČAK reaguje na článek profesora Pafka: Ministryně nespravedlnosti. Advokatnidenik.cz [online]. 12. 03. 2021 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/03/12/cak-reaguje-na-clanek-profesora-pafka-ministryne-nespravedlnosti/>.

správné posuzování jednotlivých případů.⁴³ Může se tedy stát, a stává se to bohužel často, že se soudce setká s nepravdivým či nevěrohodným znaleckým posudkem. Vinu na tom může mít nezkušenost či nedostatek praxe, což je politováníhodné vzhledem k tomu, že často na základě znaleckých posudků závisí rozhodnutí soudu a osud obviněného. Také ovšem může být znalecký posudek výsledkem domluvy znalce a jedné ze stran trestního řízení se slibem určitého peněžního obnosu. Tato situace ovšem není ojedinělá a neznamena hned podplácení. Soudní znalec může být přibrán k případu jakoukoliv procesní stranou, případně i soudem, což se ale stává málokdy. V trestním řízení tak nejčastěji soudní znalce přibírá státní zástupce nebo policejní orgán. Od toho se odvíjí větší míra objektivitě při zpracovávání znaleckého posudku vzhledem k doloženým dokumentům (lékařské zprávy atd.), ale i výše odměny, která je stanovena zákonem. Soudní znalec ovšem může být přibrán i stranou, kdy je už výše odměny smluvní, s čímž samozřejmě souvisí i větší riziko subjektivitě zpracovaného posudku a nevěrohodnosti. S tím trestní řád počítá a podle ust. § 110a trestního řádu znalecký posudek, který předloží strana, nemá stejnou míru vážnosti jako znalecký posudek předložený orgánem činným v trestním řízení, pokud neobsahuje náležitosti podle tohoto ustanovení. Při provádění důkazu znaleckým posudkem, předloženým stranou se proto postupuje stejně, jako kdyby tento posudek předložil orgán činný v trestním řízení jen za takových podmínek, že má posudek všechny náležitosti stanovené zákonem a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku.

Trestní řád ovšem pamatuje na určité skutečnosti zvláště důležité, kdy je nezbytné přibrat znalce dva, jako pojistku správnosti a věrohodnosti. Jako znalec ale nesmí být přibrán ten, kdo zemřelého ošetřoval pro nemoc, která předcházela smrti zemřelého. Obzvláště se to týká pitvy, tzv. soudní pitvy, kdy je zde podezření na cizí zavinění, tedy na spáchání trestného činu.⁴⁴ Po této pitvě znalci zpracovávají znalecký posudek, na jehož závěru se musí shodnout.

Od 1. ledna 2021 proto vešla v účinnost nová právní úprava, zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech (dále jen jako „zákon o znalcích“). Dle důvodové zprávy *„byla právní úprava znalectví v posledních letech své existence velice kritizována za mnohé nedokonalosti, nesystémová řešení, zastaralost a jiné nedostatky, kterými trpí. Především se jednalo o problematiku zápisu do seznamu, resp. vzniku znaleckého oprávnění, odměňování, nedostatečných sankčních mechanismů či absence kontroly kvality*

⁴³ Zde je třeba podotknout, že při psaní této podkapitoly nejsem zcela nestranná, a to vzhledem k tomu, že má maminka je soudní znalkyní v oboru soudního lékařství. Proto bylo v této části práce hojně čerpáno i z jejích poznatků z praxe.

⁴⁴ Srov. ust. § 105 odst. 4 trestního řádu.

*a věcného přezkoumávání znaleckých posudků. Velice kritizována byla i samotná profese jako taková, neboť pohled veřejnosti je významně ovlivňován negativními mediálními kauzami. Důvěra laické i odborné veřejnosti ve znaleckou činnost tím byla silně ořřesena.*⁴⁵ Tento nový zákon měl za úkol nejen uklidnit veřejnost, ale i umožnit znalecké činnosti větší transparentnost nebo zvýšit erudovanost znalců tím, že budou pravidelně zkoušeni (nejen z jejich oborů, ale i z práva, se kterým vlastně nemají nic společného, nejsou to právníci). Dále zákon o znalcích stanovil podmínku povinného pojištění profesní odpovědnosti, a hlavně se rozšířil seznam přestupků, kterých se může znalec dopustit s poměrně vysokými pokutami. Dalo by se tedy říci, že nový zákon funguje na systému cukr a bič, kde ovšem cukr chybí.⁴⁶ Co se týče odměn, které by měly být, například stejně jako u soudců, vysoké natolik, aby znalci neměli důvod přijímat úplatky, zákon bohužel moc štědrý není. Naposledy byla výše znalečného stanovena vyhláškou Ministerstva spravedlnosti ze dne 1. října 2002, kdy tato činila 100 až 350 Kč. Osmnáct let poté je vyhláškou Ministerstva spravedlnosti stanovena výše znalečného na 300 až 450 Kč. Dle mého názoru ani nová právní úprava nepomohla ke snížení podezření o nevěrohodných znaleckých posudcích. Ačkoliv je nový zákon o znalcích účinný jen pár měsíců, je jisté, že se stane důvodem, proč znalectví opustí mnoho zkušených lidí a hodinová odměna zvýšená o 150 Kč nezaručuje, že ti, kteří znalci zůstanou, přestanou psát znalecké posudky „na zakázku“.

V následující pasáži bude mírně odbočeno za účelem krátkého pojednání o hlavních změnách, které se udály v novém zákoně o znalcích, aby bylo detailněji popsáno, proč lze mít za to, že nový zákon není tím nejšťastnějším počinem a proč tolik znalců do pěti let skončí s výkonem své znalecké činnosti.

Od předchozího zákona o znalcích a tlumočnících účinného od roku 1967 se změnil i způsob přístupu k vykonávání znalecké činnosti. Dříve byl znalec jmenován ministrem spravedlnosti nebo předsedou krajského soudu na základě vykonaných profesních zkoušek tak, aby seznam znalců nepřesáhl uměle vytvořený „*numerus clausus*“.⁴⁷ Dnes je povinné, vedle obecných náležitostí v ust. § 5 zákona o znalcích, splnit též vstupní zkoušku, které je zpoplatněná. Na základě vykonané zkoušky je poté znalec zapsán do seznamu znalců, čímž mu

⁴⁵ POLÁČEK, Bohumil. Krátké zamyšlení nad novým znaleckým zákonem. Advokatnidenik.cz [online]. 29. 04. 2020 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/29/kratke-zamysleni-nad-novym-znaleckym-zakonom/>.

⁴⁶ Srov. KOZELKA, Petr. Konec znalců? S novým zákonem odcházejí a noví jsou v nedohlednu. Novinky.cz [online]. 06. 12. 2020 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/konec-znalcu-s-novym-zakonom-odchazeji-a-novi-jsou-v-nedohlednu-40343959>.

⁴⁷ Srov. ust. § 3 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.

vzniká oprávnění vykonávat znaleckou činnost.⁴⁸ Zkoušku zajišťuje a organizuje Justiční akademie, přičemž ta se skládá z „*obecné části, kterou se ověřují zejména znalosti právních předpisů upravujících výkon znalecké činnosti a řízení, v nichž se znalecká činnost vykonává, a náležitosti znaleckého posudku, a zvláštní části, kterou se ověřuje zejména schopnost vypracovat znalecký posudek a znalosti z oboru a odvětví, s přihlédnutím ke specializaci, pokud byla zvolena.*“⁴⁹ Není zatím stanoveno, kdo bude znalce zkoušet, proč musí mít znalosti právních předpisů, když nejsou oprávněni posuzovat, zda došlo k vraždě nebo zabití. Bohužel se tato povinnost zkoušky netýká jen těch, kteří se znalci teprve stanou, ale i těch, kteří jsou již dávno jmenovaní podle dnes již zrušeného zákona o znalcích a tlumočnících. Je zde tedy i jistá retroaktivita, která se odborné veřejnosti nezamlouvá. V ust. § 46 odst. 2 zákona o znalcích je stanovena přechodná doba 5 let pro již činné znalce, během které mohou vykonávat činnost stejně, jako za účinnosti předchozího právního předpisu, nemusejí vést online znalecký deník a nemusejí skládat zkoušky. Po uplynutí této lhůty musejí znalci složit výše zmíněnou vstupní zkoušku, aby mohli být opět zapsáni do nového seznamu znalců.

Lze se domnívat, že si stávající znalci rozmyslí, jestli zůstanou za takovou cenu stále znalci, a stejně tak i případní nově příchozí zájemci. Po uplynutí pětileté přechodné doby se počet znalců sníží jistě více než o polovinu a v seznamu znalců zůstane jen hrstka opravdových odborníků, což nezaručuje obecnou větší kvalitu znaleckých posudků, ba spíše naopak.

1.4 Věcné a listinné důkazy

Věcným a listinným důkazům se věnuje ust. § 112 trestního řádu, které tyto pojmy definuje. Věcnými důkazy jsou především předměty, kterými nebo na kterých byl trestný čin spáchán nebo které tento čin prokazují nebo vyvracejí. Listinnými důkazy jsou, jak již název napovídá, listiny, které svým obsahem také dokazují nebo vyvracejí jistou skutečnost. Tyto dva pojmy se ovšem mohou i prolínat, kdy například i listina může být věcným důkazem, a to v situaci, kdy listina neproказuje skutečnost svým obsahem, nýbrž svou existencí. Takový případ nastane, když se danou listinou například potvrzuje rukopis.⁵⁰ U věcných důkazů je vždy třeba zkoumat jejich neporušenost. Je nezbytné, aby byly co možná ve stejném stavu, v jakém byly nalezeny například na místě činu nebo při domovní prohlídce. Dále je u věcných a

⁴⁸ Přehledně: Nejčastější otázky, které se objevují kvůli novému zákonu o znalcích. Ceska-justice.cz [online]. 03. 09. 2020 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/09/prehledne-nejcastejsi-otazky-kttere-se-objevuji-kvuli-novemu-zakonu-znalcich/>.

⁴⁹ Srov. ust. § 10 odst. 1 zákona o znalcích.

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1625. ISBN: 978-80-7400-465-0.

listinných důkazů třeba zkoumat jejich pravost, protože by mohly být pozměněny nebo padělány a takové důkazy nemohou být použity v trestním řízení. K jejich ohledání je tedy přibrán znalec. Další překážkou v použitelnosti věcných či listinných důkazů je jejich nezákonné obstarání. Pokud jsou totiž věcné nebo listinné důkazy získány nezákonným způsobem, například krádeží nebo i domovní prohlídkou, ke které nebyl vydán příkaz, jsou takové důkazy absolutně neúčinné.⁵¹

Listiny se dále dělí na soukromé a veřejné. Veřejnou listinu definuje trestní řád v ust. § 131 odst. 1 takto: „*Veřejnou listinou se rozumí listina vydaná soudem České republiky, jiným orgánem veřejné moci nebo jiným subjektem k tomu pověřeným či zmocněným jiným právním předpisem v mezích jeho pravomoci, potvrzující, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu nebo jiného subjektu, který listinu vydal, anebo osvědčující některou právně významnou skutečnost. Veřejnou listinou je i listina, kterou prohlašuje za veřejnou jiný právní předpis.*“ Více detailně se věnuje veřejné listině občanský zákoník v ust. § 568.⁵² Veřejná listina má zvláštní postavení v rámci dokazování podle občanského zákoníku proto, že: „*[J]e-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak.*“ Naopak co se týče soukromé listiny, občanský zákoník v ust. § 565 stanoví povinnost dokázat pravost a správnost té soukromé listiny, na kterou se v řízení odvolává.

1.5 Odposlechy

Trestní řád se vyjadřuje k odposlechům současně se záznamem telekomunikačního provozu v ust. § 88 trestního řádu, kde stanoví soupis trestných činů, při kterých je možné vydat příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Je nutné podotknout, že v tomto případě je upravován „odposlech telekomunikačního provozu“ a jeho záznam, tedy telefonní, případně elektronická komunikace. V tomto ustanovení není upraven odposlech jako takový, například na ulici, mimo telefonní nebo elektronickou komunikaci. Takový odposlech se nazývá „prostorový odposlech“, který Jelínek definuje jako „*utajené získávání informací pomocí speciálních, pro tyto účely sestavených technických prostředků a zařízení*

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1626. ISBN: 978-80-7400-465-0.

⁵² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

zaznamenávajících obraz, zvuk, přesný pohyb i činnost sledovaných osob v reálném čase a prostoru.“⁵³ Trestní řád totiž tento způsob odposlechu nikde nedefinuje.

Následně se trestní řád vypořádává s odposlechy v rámci operativně pátracích prostředků, konkrétně v ust. § 158d odst. 2. Toto ustanovení se týká sledování osob a věcí, při kterém mohou být, ale jen na základě písemného povolení státního zástupce, pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy.⁵⁴ Tento způsob sledování se využívá právě ve zmíněném prostorovém odposlechu.

Co se týče všech druhů odposlechů, jsou to velmi účinné a často i jediné způsoby, jak zjistit skutkový stav věci. Jsou používány totiž zejména v rámci vyšetřování korupčních deliktů, které jsou charakteristické tím, že probíhají v tichosti mezi uzavřeným okruhem osob a beze svědků. Proto zde dochází ke střetu zájmu státu na dopadení pachatelů těchto trestných činů a základních práv a svobod člověka.⁵⁵ Zároveň s přihlédnutím k tomu, že to je zpravidla utajený způsob zajišťování důkazů, pomocí kterých chceme získat důležité poznatky pro trestní řízení, dochází k závažnému porušení soukromí. Totiž ten, kdo provádí odposlech, může zjistit i takové citlivé informace, které s trestním řízením nijak nesouvisejí.⁵⁶

1.5.1 Odposlech a záznam telekomunikačního provozu

Ačkoliv to není na první pohled patrné, ust. § 88 a ust. § 88a trestního řádu v sobě obsahují dva různé druhy odposlechů. Prvním je odposlech a záznam právě probíhajícího telekomunikačního provozu. Druhým, zvláštním typem odposlechu, je dle ust. § 88a záznam či zpracování telekomunikačního provozu již uskutečněném v minulosti. Ustanovení § 88a tedy stanovuje pravidla pro zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu.⁵⁷ Každopádně jsou tyto odposlechy porušením jak telekomunikačního tajemství, tak i práv a svobod jednotlivce, neboť narušují jeho soukromí nejen podle ust. článku 10 odst. 2 a článku 13 Listiny základních práv a svobod, ale i podle ust. článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, podle něhož má každý právo na respektování svého soukromého života a

⁵³ JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie* [online]. 22. 09. 2018 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>.

⁵⁴ Srov. ust. § 158d odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁵⁵ FRYŠTÁK, Marek a Michal JÍLOVEC. Zákonost důkazů v trestním řízení a její posuzování aplikační praxí. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, roč. 22, č. 1, str. 46-55. ISSN: 1210-9126.

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie* [online]. 22. 09. 2018 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN: 978-80-7400-465-0.

korespondence, kam spadá i telekomunikační provoz. Podle ust. odstavce druhého článku 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv má ovšem stát právo zasahovat do těchto práv, ale jen v případě „*kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*“⁵⁸ Je tedy třeba zákonem stanovit jisté hranice, aby nebyla porušována základní lidská práva svévolí policejního orgánu, který provádí odposlech a záznam telekomunikačního provozu. Taková omezení představuje například ust. § 88 odst. 1 trestního řádu, který zmiňuje zásadu subsidiarity („*nelze-li sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztíženo.*“),⁵⁹ zásadu zákazu odposlechu mezi obviněným a obhájcem a zároveň výčet trestných činů, při kterém se může přistoupit k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Příkaz k odposlechu vydává předseda senátu, v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce a takový odposlech je limitován rozsahem časovým a rozsahem co do počtu odposlouchávaných účastnických telefonních stanic.⁶⁰ Co se týče odůvodnění příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, to musí být velmi konkrétní ohledně spáchaného trestného činu, vzhledem k němuž je osoba odposlouchávána. Na základě judikatury Nejvyššího soudu, která se věnuje přípustnosti odposlechů v rámci trestních řízení je zřejmé, že policejní orgán v žádosti o nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu stanoví, že se stal trestný čin podle ust. § 88 odst. 1 trestního řádu a odposlech je nezbytný, jelikož jím budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení a těchto informací nelze dosáhnout jinak. Šámal definuje významné skutečnosti pro trestní řízení jako „*skutečnosti naznačené v § 89 odst. 1 písm. a) až c) za podmínky, že jsou pro trestní řízení závažné.*“⁶¹ Jsou to tedy informace, zda se skutek stal, zda jej spáchal obviněný a další podstatné okolnosti. Judikatura Nejvyššího soudu tuto, stále ne úplně přesnou definici rozšiřuje, když říká, že: „*Není totiž přípustné, aby teprve na základě a prostřednictvím povoleného odposlechu byly získávány informace o tom, zda se odposlouchávaná osoba dopustila protiprávního jednání. Takový poznatek musí vydání příkazu k odposlechu předcházet, přičemž je třeba, aby byl validní, což znamená, že musí pocházet ze spolehlivého zdroje a musí být dostatečně přesvědčivý. Tuto spolehlivost a přesvědčivost žádající orgány musí dostatečně osvědčit i*

⁵⁸ Srov. ust. čl. 8 odst.2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv.

⁵⁹ Srov. ust. § 88 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1197. ISBN: 978-80-7400-465-0.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1204. ISBN: 978-80-7400-465-0.

soudci, který o podaném návrhu rozhoduje. V žádném případě se nemůže jednat o pouhou spekulativní konstrukci, byť vedenou tzv. 'užitečným záměrem'.⁶² K podobnému závěru Nejvyšší soud dospěl i v Kauze Jany Nagyové, o níž bude detailněji pojednáváno níže. Na základě výše řečeného je třeba konstatovat, že dikce zákona není dostatečně přesná natolik, aby zabráňovala situacím, kdy policejní orgány provádějí odposlech, který je nakonec shledán nepřipustným. Dle mého názoru by stačilo do textu ust. § 88 odst. 2 trestního řádu přidat, že je nezbytné uvést v odůvodnění přesný odkaz na spáchaný trestný čin, kterého se měl obviněný údajně dopustit. Odposlech či záznam telekomunikačního provozu není způsob, kterým má policejní orgán zjišťovat, zda se náhodou někdo nedopustil trestného činu, ale má vkládat do rukou orgánů činných v trestním řízení důkazy, které nebylo možné získat jiným způsobem.

1.5.2 Sledování osob a věcí – prostorový odposlech

Podle ust. § 158d odst. 1 trestního řádu jde o „[Z]iskávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky.“⁶³

Pokud se podíváme do odstavce druhého ust. § 158d trestního řádu, vidíme, že je možné sledovat osoby při současném pořizování zvukového či jiného záznamu. Přesně tento způsob odposlechů se v praxi nazývá „prostorovým odposlechem“. Toto slovní spojení ovšem v zákoně nenajdeme. Pro představu jde „o sledování obrazu či zvuku v soukromí, domě či bytě, na ulici, v přírodě, na pracovišti, v dopravním prostředku, v restauraci, prostě kdekoliv je to technicky možné.“⁶⁴ Z tohoto vyplývá, že je zde v určitých případech porušeno právo na soukromí a rodinný život mnohem více než při odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, ale paradoxně je zde méně omezení pro orgány činné v trestním řízení. Pro prostorový odposlech postačuje písemné povolení státního zástupce, respektive soudce (k tomu srov. ust. § 158d odst. 3 trestního řádu). Povolení lze vydat jen na základě písemné žádosti, která musí být samozřejmě odůvodněna. Podle ust. § 158d odst. 5 trestního řádu je ovšem možné sledování zahájit i bez povolení, pokud věc nesnese odkladu a nejde o zásah do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství nebo zjišťování obsahu písemností uchovávaných v soukromí, na což se vztahuje přísnější režim podle třetího odstavce, kdy povolení vydává soudce. Stále je ovšem policejní orgán povinen bezodkladně dodatečně požádat státního zástupce o vydání písemného povolení, jak je uvedeno výše. Pokud takové povolení do 48 hodin nezíská, je povinen sledování ukončit

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. 4 Pzo 14/2016.

⁶³ Srov. ust. § 158d odst. 1 trestního řádu.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. *Bulletin advokacie* [online]. 22. 09. 2018 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>.

a získané informace zničit.⁶⁵ Takové abstraktní ustanovení je jednoduše zneužitelné a rozhodně není dle mého názoru dostačující vzhledem k tomu, jakým způsobem a jak moc může zasáhnout do základních lidských práv a svobod. Chybí zde konkrétní časový interval, který by určoval dobu, po kterou může policejní orgán dotyčné osoby sledovat, než požádá o povolení. Zákon hovoří o bezodkladnosti, ale netušíme, zda je takto možné sledovat osoby hodinu, den či dva, anebo dokonce déle. Následně má policejní orgán 48 hodin, než se vyjádří státní zástupce. Pokud zákon dává konkrétní hodinovou lhůtu státnímu zástupci na vydání povolení, postrádá pak logiku to, že takovou podobnou lhůtu nestanoví ani policejnímu orgánu na podání žádosti. Na rozdíl od státního zástupce totiž policejní orgán sám porušuje sledováním právo na soukromí.

Zároveň je třeba upozornit na skutečnost, že i přes všechna omezení, která můžeme vidět u operativně pátracích prostředků i u odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, není nikde stanovena hranice zákonnosti nebo naopak nezákonnosti důkazu nebo informací jím zjištěných. Soud si sám musí určit, jak moc musejí být porušeny podmínky v ust. § 158d nebo v ust. § 88 trestního řádu, aby tyto důkazy označil za nezákonné a tedy nepřipustné. Navíc je zde ovšem dvojí povaha neúčinnosti, a to absolutní a relativní. Na absolutní neúčinnost jsme narazili v ust. § 89 trestního řádu, co se týče nepřipustnosti důkazu získaného nezákonným donucením. Z konkrétní dikce zákona vyplývá, že veškeré podmínky pro realizaci odposlechů nebo sledování osob a věcí, jsou podmínky relativní, tedy dodatečně zhojitelné. Pak se tedy musíme ptát, jestli jsou takové podmínky respektované nebo jestli spíše nepředstavují zbytečná slova v zákoně, jestliže se jimi nikdo neřídí. Otázky přípustnosti, které totiž mohou nastat v určitých případech pak musí řešit judikatura, případně komentářová a jiná odborná literatura. Zákon tak ponechává prostor soudům pro vlastní hodnocení přípustnosti důkazů a sám jen vytyčí jasné hranice nepřipustnosti.

Proto je třeba úpravy v trestním řádu, zejména co se týče hlavně prostorového odposlechu. Je nutné formulovat přesná pravidla a přesné hranice, jak mají postupovat orgány činné v trestním řízení a jaká porušení daných pravidel mají za následek nezákonnost a neúčinnost daného důkazu v trestním řízení.

V této kapitole byly rozebrány jednotlivé důkazní prostředky. V následujícím výkladu bude pozornost soustředěna na nepřipustnost, nezákonnost a neúčinnost důkazů.

⁶⁵ Srov. ust. § 158d odst. 5 trestního řádu.

2. Nepřípustnost, nezákonnost a neúčinnost důkazů

Smyslem této práce je uvést čtenáře do problematiky nepřípustnosti jednotlivých důkazů, a tím pádem seznámit je s různými vadami, které mohou lpět na těchto důkazech a vést tedy k tomu, že důkaz nemůže být použit před soudem a obecně řečeno někoho usvědčit. S tím se pojí i slova neúčinnost, nezákonnost a nepřípustnost důkazů, které již byly v předchozích pasážích této práce již několikrát použity, avšak jejich význam může být zaměňován. Judikatura navíc pojmy nepřípustnost a nezákonnost příliš nerozlišuje, jelikož jsou následky takových vlastností důkazů spojeny, až na určité nuance, se stejným výsledkem. A tím je nepoužitelnost důkazu u soudu.⁶⁶

Co se týče nezákonnosti, tak jak význam slova napovídá, nezákonným důkazem je takový důkaz, který byl získán v rozporu se zákonem. Soud v rámci hodnocení důkazů zkoumá, zda byl důkaz nejen obstarán, ale i proveden v mezích zákona. Jestli je důkaz zákonný se zjišťuje podle několika různých parametrů. Například podle toho, zda je z pramene, který připouští zákon, jestli byl opatřen a proveden oprávněným subjektem v příslušném procesním stádiu a způsobem, který připouští zákon nebo zda se týká příslušného skutku, pro který se trestní řízení vede.⁶⁷ Otázka přípustnosti je naopak neširším pojmem. Obsahuje jak nezákonnost, tak i nepřípustnost, jelikož není myslitelné, aby byl nezákonný důkaz přípustný. Každý nezákonný důkaz je tedy nepřípustný, ale ne naopak. Nepřípustný důkaz je tedy takový, který nemůže být před soudem „připuštěn“, aby se stal podkladem pro rozhodnutí. Odlišnost od nezákonnosti tkví v tom, že nepřípustnost v sobě obsahuje nejen vady způsobené porušením zákona či procesním způsobem získávání důkazů, ale také vady, které vznikly mimo procesní režim. U takových nemůže být posuzována jejich zákonnost, a proto se hodnotí jejich přípustnost.⁶⁸ Za nepřípustný pramen důkazu se považuje například vyšetření na detektoru lži.⁶⁹

Nezákonnost, nepřípustnost a neúčinnost, o které bude uvedena zmínka níže, by se daly také shrnout do jedné nejobecnější kategorie podle toho, co všechny tyto procesní pojmy spojuje, či k jakému cíli směřují. Takovou kategorii Zaoralová nazývá „*procesní použitelnost důkazu*“.⁷⁰

⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL a Josef KUČHTA. Trestní právo procesní. 4., přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). str. 368. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁶⁷ REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Bulletin advokacie, červen-září, 1982, str. 125-126. ISSN: 1210-6348.

⁶⁸ ZAORALOVÁ, Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018. 320 str. ISBN: 978-80-7502-310-0., str. 41.

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 368, ISBN: 978-80-7400-496-4.

⁷⁰ ZAORALOVÁ, Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018. 320 str. ISBN: 978-80-7502-310-0., str. 45.

Existuje zde ještě jedna kategorie, kterou nauka nebo judikatura moc neřeší v praxi, ale která je dle mého názoru velmi zajímavá. Musíme totiž rozlišovat mezi nepřipustností nebo nepoužitelností důkazu a jeho naprostou neexistencí. I důkaz, který je nepřipustný, je uveden ve spisu a soudce má tím pádem možnost si jej najít, prostudovat, prohlédnout, zkrátka seznámit se s ním. Takový důkaz ovšem, ač je sebepravdivější, je nepřipustný, a nesmí se tedy v trestním řízení použít a nesmí mít vliv na konečné rozhodnutí soudu. Ale tím, že je takový důkaz obsažen ve spise a soudce si jej může prostudovat, může tento důkaz ovlivnit konečné meritorní rozhodnutí soudu. Proto si myslím, že by bylo vhodnější nepoužitelné důkazy nezahrnovat do spisu, aby zbytečně neovlivňovaly soudce v jejich rozhodování.⁷¹

2.1 Neúčinnost absolutní a relativní

Pohybujeme se zde v prostředí důkazů, které spojuje jedna vlastnost, a to, že na počátku stojí vada. Vada, která sleduje důkaz již od okamžiku jeho získání orgány činnými v trestním řízení. Víme, že ust. § 89 trestního řádu nám jasně říká, že získání důkazu nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení má za následek nepřipustnost získaného důkazu. Z výše řečeného ovšem také víme, že nezákonné donucení není jedinou vadou, která může způsobit nepoužitelnost důkazu. Neúčinnost jako taková nastává, pokud obstarávání daného důkazu trpí vadou na základě porušení zákona. Ne všechny vady jsou ovšem stejně závažné. Ta vada, která není závažná, nemusí nutně způsobit neúčinnost důkazu, i když vznikla porušením zákona. Ačkoliv trestní řád neobsahuje přímo jasné vysvětlení, co znamená vada závažná neboli podstatná, Jelínek si jako podstatnou vadu představuje takovou, která má vliv na správnost rozhodnutí.⁷² Některé vady tedy vzhledem ke své závažnosti způsobují absolutní nebo relativní neúčinnost důkazu. Vada, kterou zmiňuje ust. § 89 trestního řádu, je vadou absolutní, neboť zde nemáme možnost, jak tuto vadu dodatečně zhojit, aby byl získaný důkaz znovu přípustným. Rozdíl mezi absolutní a relativní neúčinností totiž tkví v tom, že relativní neúčinnost, respektive tu vadu, která jí způsobila, lze dodatečně zhojit, kdežto u absolutní neúčinnosti není vada zhojitelná, a proto je získaný důkaz nepoužitelný.

⁷¹ REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červen-září, 1982, str. 129. ISSN: 1210-6348.

⁷² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN: 978-80-7502-160-1., str. 370.

2.1.1 Absolutní neúčinnost

Podle Šámala je „[A]bsolutní neúčinnost důkazu důsledkem existence podstatné (závažné) vady, která je neodstranitelná.“⁷³

Takový důkaz provází závažná vada, která jej činí naprosto nepoužitelným před soudem a hledí se na něj, jako by neexistoval, bez ohledu na to, zda byl ve prospěch nebo v neprospěch obviněného. Absolutní neúčinnost získaného důkazu vyplývá právě z ust. § 89 odst. 3 a odvozeně jej obsahují i ust. § 92 odst. 1 a ust. § 164 odst. 3 trestního řádu. Jedná se o důkazy získané nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, kdy vada, která na nich lpí, není v budoucnu nijak zhojitelná. Jedinou výjimkou, kdy tyto důkazy mohou být použitelné před soudem je, pokud jsou použity proti osobě, která se dopustila takového donucení či hrozby donucení.⁷⁴ Dle Šámala je nezákonné donucení zejména podobou fyzického násilí bez ohledu na to, zda tím byl spáchán trestný čin či nikoliv. Důležité je, že působení takového násilí vedlo k získání určitých důkazů. U hrozby takového donucení jde pak o psychický tlak na osobu při současném působení strachu z použití násilí. Nemusí jít přitom o hrozbu bezprostřední.

Co se týče kritéria dodatečné zhojitelnosti, dalo by se odvozovat, že i takové důkazy, které byly získány na základě domovní prohlídky, na kterou nebyl vydán příkaz, by se mohly rovněž stát absolutně neúčinnými důkazy. V případě, že by policejní orgán provedl domovní prohlídku jen na základě své libovůle a zde zajistil určité důkazy, nemohly by být tyto použitelné před soudem, protože nelze dodatečně vydat příkaz k domovní prohlídce, která byla již vykonána. Podobně se dá přistupovat i k odposlechům, ke kterým nedal předem soudce příkaz.⁷⁵

2.1.2 Relativní neúčinnost

Naopak relativní neúčinnost důkazu je taková, kterou lze dodatečně zhojit. Lpí na ní vada, která byla například způsobena potřebou orgánů činných v trestním řízení postupovat rychle v rámci vyšetřování. Nespočívá ovšem v tom, že by byla nevratně porušena základní práva a utrpěl by obsah důkazu. Jde spíše o procesní vadu, kdy nebylo postupováno přesně podle zákona. Tuto vadu lze většinou zhojit dodatečným provedením nebo uděleným souhlasem.

⁷³ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA, Josef a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 370, ISBN: 978-80-7400-496-4.

⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. str. 1347. ISBN: 978-80-7400-465-0.

⁷⁵ JELÍNEK Jiří., a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. str. 382-383. ISBN: 978-80-7502-278-3.

Zákon pojem relativní neúčinnost nezná, ale nauka jej rozvíjí a pro pochopení uvádí i některé příklady. Podle Šámala je relativně neúčinný takový důkaz, „*jehož vadu lze zhojit, odstranit. K takovému důkazu nelze přihlížet, pokud se neodstraní vada, která se při jeho opatřování a provádění sběhla.*“⁷⁶ Jako příklad uvádí nauka porušení ust. § 99 odst. 2 trestního řádu, kdy nesmí svědek vypovídat v případě, že by tím porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti. Pokud nebyl této povinnosti předem zproštěn příslušným orgánem, je jeho výpověď nepoužitelná před soudem, protože jde o podstatnou vadu řízení. Zde je ovšem výjimka, neboť lze dodatečně zprostit povinnosti mlčenlivosti, a tím zhojit vadu, která na takovém důkazu lpí. Takový důkaz tedy bude použitelný před soudem.

V předcházejícím výkladu byla rozebírána nepřípustnost, nezákonnost a neúčinnost důkazů. Další část bude věnována související problematice, a sice tzv. „doktríně plodů z otráveného stromu“ a jejího působení v českém právním prostředí.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA, Josef a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 381, ISBN: 978-80-7400-496-4.

3. Doktrína plodů z otráveného stromu a české právní prostředí

Podle výše uvedeného ze zákona vyplývají určité podmínky, kdy je získaný důkaz použitelný, respektive, kdy použitelný není. Otázkou ale stále zůstává to, pokud se budeme pohybovat v mezích daných zákonem, jestli jsou důkazy a zjištění přeneseně získaná například z nezákonně vedeného vyšetřování použitelné. Pro lepší názornost bude použito příkladu, který do svého rozhodnutí vnesl i Vrchní soud, jenž čerpal z odborného článku docenta Jiřího Herczega s názvem Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení, který byl publikován dne 9. února 2010 v odborném časopisu Bulletin advokacie.⁷⁷ Na tomto případě totiž Vrchní soud ve svém usnesení vysvětluje americký přístup k přípustnosti důkazů, který se taktéž nazývá právě „Doktrína plodů z otráveného stromu“:

„Při výslechu podezřelého z bankovní loupeže použije vyšetřující policista násilí. Podezřelý se přizná a prozradí místo, kde ukryl kořist. Na odcizených věcech se pak najdou jeho otisky prstů a pachové stopy. V hlavním líčení pak obžalovaný namítne procesní nepoužitelnost doznání, jakož i všech dalších důkazů. Není sporu o tom, že vynucené doznání nemůže být použito jako důkaz. Spor je o tom, zda další důkazy (odcizené věci s otisky obžalovaného) již procesně použitelné jsou a zda obviněný může být na základě těchto důkazů odsouzen.“⁷⁸

Tento jednotný americký přístup k důkazům a jiným zjištěním získaných z nesprávně provedeného vyšetřování je vcelku praktický. Doktrína, v originálu pojmenovaná jako „*fruits of the poisonous tree doctrine*“ stanoví, že pokud je primární důkaz shledán nezákonným, nemohou se v řízení použít ani sekundární, odvozené důkazy, jelikož ty jsou, stejně jako plod z jedovatého stromu, také „*otráveny*“, jsou tedy stejně nepoužitelné jako důkaz primární. Nezákonným způsobem získaný důkaz tedy nelze použít k získání jiných důkazů.⁷⁹ Tato doktrína dokonce porovnává použití sekundárně získaných důkazů z absolutně neúčinného primárního důkazu, k porušení principů právního státu a neústavnosti celého trestního řízení.⁸⁰

Takový přístup je jistě vítán, co se týče rychlosti řízení a úspory času, neboť se nemusí zkoumat, který důkaz je přípustný a který nikoliv. To je jistě velké pozitivum. Ovšem systém

⁷⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 93. ISBN: 978-80-7502-349-0. Jana Tlapák Navrátilová ve svém příspěvku odkazuje na následující článek Jiřího Herczega: HERCZEG, Jiří. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, roč. 17, č. 1-2, str. 41. ISSN: 1210-6348.

⁷⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015.

⁷⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 96. ISBN: 978-80-7502-349-0.

⁸⁰ HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. Trestněprávní revue. 2009, 3. ročník, str. 69. ISSN: 1213-5313.

rovného přístupu ke všem důkazům a informacím z nich zjištěných nemůže být ve všech případech správný. To je právě jedno z negativ této doktríny. Proto je nutné zamyslet se nad tím, jakým způsobem se stal primární důkaz nepoužitelným a jaké sekundární důkazy nám svým prostřednictvím poskytl. Tyto informace společně s tím, jestli bylo porušeno základní lidské právo nebo jakou závažnost a důsledky mají informace získané primárním důkazem, musíme všechny porovnat a následně zhodnotit, zda je daný sekundární důkaz nepřipustný nebo naopak přípustný. Přesně tento přístup, podle mého názoru mnohem lepší než jednotná doktrína plodů z otráveného stromu, zastávají odborníci českém právním prostředí.⁸¹ Ačkoliv jsou zde určité části odborníků, kteří jsou zastánci obou extrémů, totiž buď zastánci pouze doktríny plodů z otráveného stromu nebo zastánci zákona, který jedinou vylučovací klauzuli obsahuje v ust. § 89 odst. 3 trestního řádu,⁸² totiž že absolutní nepřipustnost je pouze u důkazů získaných „nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení“,⁸³ mají jeden společný názor. Jeden průsečík. Tím průsečíkem je právě porovnávání „hodnoty důkazu a hodnoty práva, které bylo nezákonným postupem při získávání důkazů porušeno.“⁸⁴

I nadále je ovšem takový důkaz „pošpiněný“, i když je přípustný. Otázkou tedy je, jestli lze na základě takových důkazů usvědčit pachatele. Obecný názor je ten, že lze pachatele usvědčit jen v případě, že je zde dostatek důkazů, které nejsou plody z otráveného stromu. Nelze totiž usvědčit pachatele pouze důkazy, které jsou plody z otráveného stromu, i kdyby jich bylo více. Musí existovat i ostatní důkazy.⁸⁵ Zde se opět dostáváme k názoru českých odborníků, totiž k porovnávání závažnosti důkazu, spáchaného trestného činu a závažnosti porušení lidských práv v rámci vyšetřování. Současná judikatura totiž vychází ze dvou teorií, a to konkrétněji z teorie proporcionality a z teorie konfliktů zájmů. Druhá zmiňovaná je právě oním porovnáváním závažnosti porušení lidských práv a závažnosti spáchaného trestného činu.⁸⁶ I tato teorie má určitá pozitiva, ale taktéž jistá úskalí.

⁸¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 97. ISBN: 978-80-7502-349-0.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN: 978-80-7400-465-0.

⁸³ Srov. ust. § 89 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.

⁸⁴ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 98. ISBN: 978-80-7502-349-0.

⁸⁵ NETT, Alexander. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997. str. 46. ISBN 80-210-1524-1.

⁸⁶ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 99. ISBN: 978-80-7502-349-0.

„Podle teorie konfliktů zájmů je třeba posoudit, zda je na místě upřednostnit zájem zajištění ochrany lidských práv a svobod nebo na trestním postihu pachatele.“⁸⁷

Podle této teorie je tedy přípustné určitým způsobem omezit práva pachatele u závažných deliktů, takže důkaz zjištěný obecně nepřijatelnými prostředky je přípustný, neboť potřebujeme potrestat větší bezprávi. Podobně to má fungovat i naopak. To odpovídá rčení „účel světi prostředky“. Většina lidí by se s tímto jistě ztotožnila, protože je třeba chránit společnost a zamezit dalšímu páchání trestných činů za každou cenu. Jenže tak dáváme volné pole působnosti orgánům činným v trestním řízení. Například nedefinováním toho, jak závažné porušení práv je přípustné při jak závažném deliktu. Orgány činné v trestním řízení pak mohou této teorie zneužívat a používat nezákonné metody při vyšetřování. Je zde sice možnost, že primární důkazy získané takovým vyšetřováním budou prohlášeny za neúčinné, ale informace z těchto důkazů získané, účinné budou, neboť teorie konfliktů zájmů světi prostředky.⁸⁸

Druhou, výše zmíněnou teorií je test proporcionality, který porovnává míru zásahu do práv osob a možnost splnění sledovaného účelu. Soulad s principem proporcionality se zjišťuje v třístupňovém testu, kde se postupně porovnává vhodnost zásahu, splnění účelu, potřebnost zásahu a to, zda lze daného účelu dosáhnout i jinými, méně invazivními metodami. Přednost má být dána takovému jednání, které do práv zasáhne v co nejmenší míře.⁸⁹

V předchozí části byla rozebírána doktrína plodů z otráveného stromu v českém právním prostředí. Následující kapitola se bude věnovat komparativnímu srovnání problematiky nezákonnosti, nepřipustnosti a neúčinnosti důkazů ve vybraných zahraničních jurisdikcích, konkrétně ve Spojených státech amerických a ve Francii.

⁸⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 99. ISBN: 978-80-7502-349-0.

⁸⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír, Jan MUSIL a Pavel ŠÁMAL. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání Praha: C. H. Beck, 2007. str. 412. ISBN: 9788071795728.

⁸⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, str. 100. ISBN: 978-80-7502-349-0.

4. Přípustnost důkazů v trestním řízení v zahraničí v rámci komparativní perspektivy

České soudy i zákonodárci se často inspirojí zahraničními právními systémy a některými jejich instituty, které případně porovnávají se stávající právní úpravou. Příkladem toho je výše uváděný odborný článek Jiřího Herczega o již zmíněné doktríně plodů z otráveného stromu, která je diametrálně odlišná od českého způsobu nahlížení na získání primárních i sekundárních důkazů a jejich použití. Celkově je americká právní úprava rozdílná od práva kontinentálního, zvláště pak českého. V této kapitole bych se ráda věnovala komparaci české právní úpravy, která se týká dokazování a zahraničních trestních předpisů či přístupů. Pro účely srovnání budou vybrány Spojené státy americké a Francie.

Americká úprava přípustnosti důkazů byla pro účely této práce zvolena zejména pro svou rozdílnost, již zmíněnou doktrínu plodů z otráveného stromu, a také jako reprezentant velkého právního systému common law.

Francouzská právní úprava potom představuje zástupce kontinentálního práva, čímž by se měla české právní úpravě více podobat, ačkoliv se v mnoha ohledech v různých právních institutech liší od českého práva stejnou měrou, jako systém práva common law.

4.1 Úprava přípustnosti důkazů ve Spojených státech amerických

V americkém systému přípustnosti důkazů má hlavní roli již zmíněná doktrína plodů z otráveného stromu. Ta ovšem není jediným pravidlem, které se uplatní při posuzování použitelnosti důkazů před soudem. Americké trestní řízení je založeno na principu kontradiktornosti a obě strany, tedy jak státní zástupce, nebo s ohledem na americké reálie přesněji řešeno státní návladní, tak i obhájce jsou aktivní. Státní návladní prokazuje vinu obžalovaného a úkolem obhájce je předložit soudu takové důkazy, které ospravedlňují jednání obviněného, anebo dokazují jeho nevinu. Státní návladní a policejní orgány jsou tedy pod jistým tlakem pro shánění usvědčujících důkazů.⁹⁰ Systém práva common law vychází z judikatury, kde jsou podle historického vývoje stanovena určitá pravidla nebo mantinely, pomocí nichž trestní právo procesní funguje. To se týká i pravidel pro přípustnost důkazů. Taková pravidla stanovil v minulosti již několikrát Nejvyšší soud USA a nazývají se *exclusionary rules*. Ty spadají do kategorie *federal rules of evidence*, což jsou veškerá pravidla pro získávání,

⁹⁰ HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, roč. 17, č. 1-2, str. 41. ISSN: 1210-6348.

uplatňování či zacházení s důkazy. K 1. prosinci 2020 je těchto pravidel celkem 1103.⁹¹ Dvě základní pravidla pro přípustnost důkazů v americkém právním systému jsou „pravidlo proti důkazům z doslechu“ a „pravidlo proti důkazu charakterem“.⁹² Druhé jmenované pravidlo, tedy pravidlo proti důkazu charakterem znamená, že je nepřipustný ten důkaz, který odkazuje na charakter chování člověka, kdy tento pro něj typický charakter zapříčinil nebo zdánlivě dokazuje vinu obžalovaného.⁹³ První pravidlo proti důkazům z doslechu omezuje používání důkazů, které svědek svou výpovědí předkládá, ale danou situaci sám nezažil, jen se o ní doslechl. Výjimkou, která povoluje použití takového důkazu je, pokud svědek, který situaci přímo viděl či zažil, zemřel nebo jej nelze dohledat a dále, pokud svědectví z dohledu se zdá být důvěryhodné.⁹⁴ V českém právním systému je takový důkaz svědectvím z doslechu důkazem nepřímým a jako důkaz sice sloužit může, ale není tolik věrohodný jako důkaz přímým svědkem události.⁹⁵ Dalším pravidlem, které dává základ nepoužitelnosti získaných důkazů je, pokud není podezřelý či obviněný před výsledkem poučen o svých právech, zejména o právu na obhajobu. Tato základní práva byla stanovena v roce 1966 Nejvyšším soudem USA v procesu *Miranda v. Arizona*⁹⁶ a od té doby se jim říká tzv. *Miranda rules*. Mezi taková pravidla patří právo nevypovídat, výpověď může být použita proti obviněnému jako důkazní prostředek, právo na obhajobu, příp. na stanoveného obhájce.⁹⁷

Kromě výše zmíněných pravidel je samozřejmě absolutně nepřipustný i ten důkaz, který byl získán nelidským a ponižujícím zacházením, mučením, či jiným způsobem, který odpovídá ust. § 89 odst. 3 trestního řádu.⁹⁸

⁹¹ Federal Rules of Evidence | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online]. [cit. 2021-03-19] Dostupné z: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre>.

⁹² HO, Hock Lai. The Legal Concept of Evidence. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2015 Edition) [online]. 13. 11. 2015 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/evidence-legal/#Adm>.

⁹³ Rule 404. Character Evidence; Other Crimes, Wrongs, or Acts | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online]. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_404.

⁹⁴ Rule 803. Exceptions to the Rule Against Hearsay | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online].

Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_803.

⁹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 994/18.

⁹⁶ Pozadím slavného případu *Miranda v. Arizona* bylo zatčení Ernesta Artura Mirandy v roce 1963 ve Phoenixu za loupežné přepadení, únos a znásilnění osmnáctileté ženy. Po výsledku předložil policejní orgán panu Mirandovi k podpisu formuláře, které obsahovaly doznání obviněného ke spáchání skutku, jež bylo předmětem trestního stíhání. Před podpisem však obviněný nebyl poučen o svém právu nevypovídat a jeho o právu na obhájce. V řízení před soudem na to jeho obhájce ex offio poukazoval. Příklad se dostal až k Nejvyššímu soudu USA, který rozhodl, že postup policejního orgánu byl v rozporu s pátým dodatkem Ústavy Spojených států amerických. Příklad dopomohl ke vzniku proslulé formule poučení, jež policejní orgán ve Spojených státech amerických vždy sděluje osobám, proti nimž se trestní stíhání vede, při jejich zatýkání, anebo v policejní či vyšetřovací vazbě. Dále srov. rozhodnutí U. S. Supreme Court, *Miranda v. Arizona*, 384 U. S. 436 (1966).

⁹⁷ Srov. U. S. Supreme Court, *Miranda v. Arizona*, 384 U. S. 436 (1966).

⁹⁸ Tomuto pravidlu se bohatě věnuje judikatura Nejvyššího soudu USA, která také stanoví, jaké vyšetřovací metody jsou povolené, a jaké jsou již ponižujícím zacházením. Ohledně zásahu do tělesné integrity v případě

Důkazy, které mají vadu, díky které jsou nepřijatelné, soud nevyklučuje ex offio, jak je tomu v praxi u českých soudů, ale jsou vylučovány na základě námítky obhajoby podané v rámci trestního řízení před soudem.⁹⁹ V tomto směru lze český systém hodnotit jako propracovanější, ačkoli je na danou situaci stále pohlíženo středoevropským kontinentálním pohledem. Ve Spojených státech amerických totiž hrozí, že bude osoba, proti níž se řízení vede, odsouzena jen na základě důkazu, ke kterému by se správně přihlížet nemělo, jestliže to obhájce opomene namítnout.

Ačkoliv se může zdát právní úprava dokazování v USA velmi přísná, Nejvyšší soud zde ustanovil i institut tzv. *harmless error*, tedy neškodné vady. Tak se nazývá důkaz, který prokazuje vinu, ale trpí vadou a nemůže být tedy před soudem použit. Ovšem vzhledem k množství jiných důkazů, na kterých vina nelpí, a které i tak vinu prokazují, nemá vadný důkaz vliv na výrok o vině.¹⁰⁰

4.2 Francouzská úprava přípustnosti důkazů

Francouzský trestní právní systém vychází ze zásad napoleonského trestního řádu (*Code de procédure pénale*) z roku 1808. Hlavní zásadou se stala presumpce nevinoty, na základě které se odvíjí celé trestní řízení. Stejně jako v České republice, tak i ve Francii musí státní zástupce (prokurátor) prokázat vinu obviněného, který má právo nic neříkat, aniž by ho to usvědčovalo.¹⁰¹ Naopak z historického hlediska ve francouzském trestním řízení zůstal institut tzv. vyšetřujícího soudce (*juge d'instruction*), kterému státní zástupce předkládá případy závažnějších trestných činů. Vyšetřující soudce tak vyslýchá obžalovaného nebo svědky, žádá policii o další a konkrétní vyšetřování a případně taktéž jmenuje soudní znalce k danému případu. Poté zjišťuje, zda je k dispozici dostatek důkazů, aby mohl být případ projednán před soudem.¹⁰²

Ohledně přípustnosti důkazů, které byly získány nezákonným způsobem, francouzský trestní řád říká, že nezákonnost získání je automaticky nevyklučuje z dokazování v řízení před soudem. Existuje zde tedy institut absolutní a relativní neúčinnosti. Ne ovšem ve smyslu

vyšetřování drogových deliktů rozhodoval zajímavě Nejvyšší soud USA například v případě *Rochin vs. California* 342 U. S. 165 (1952). Toto rozhodnutí v souvislosti s rozhodnutími ESLP zmiňuje ve svém článku i REPÍK, Bohumil. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat sebe samého. *Bulletin advokacie*, 2007, č. 2, str. 13-17. ISSN: 1210-6348., str. 13.

⁹⁹ NEUBAUER, David W. a Henry F. FRADELLA. *America's courts and the criminal justice system*. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2011, str. 356.

¹⁰⁰ *Srov. U. S. Supreme Court, Arizona v. Fulminante*, 499 U. S. 279 (1991).

¹⁰¹ À propos des preuves dans un procès pénal - Questions-Justice. Questions-Justice [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <http://www.questions-justice.be/spip.php?article280>.

¹⁰² MCKEE, J. Y. *Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), str. 20. ISBN: 80-7338-012-9.

českého trestního práva, jak bylo popisováno výše, tedy jestli je vada dodatečné zhojitelná anebo nikoliv. Rozdíl mezi absolutní a relativní neúčinností ve smyslu francouzského práva je ten, zda má soud povinnost k takové vadě přihlížet *ex officio*, tedy z úřední povinnosti, či pouze na námitku jedné ze stran. Absolutní neúčinnost důkazů shledává francouzský právní systém ve třech případech. Poprvé tento postup pro zjišťování absolutní neúčinnosti důkazů judikoval francouzský kasační soud v roce 2003. Tento test neúčinnosti důkazů byl nazván test „*Antigone*“ podle názvu tajného policejního vyšetřování v jehož rámci se řešilo použití sporných důkazů.¹⁰³

Zprvé, automaticky jsou vyjmuty ty důkazy, o kterých tak stanoví zákon. Takových případů není mnoho. Například se jedná o dokončený odposlech, kdy v povolení ovšem vyšetřující soudce neuvedl, kdo má tento odposlech provádět. Zde tedy formální nedostatek povolení k odposlechu zakládá absolutní neúčinnost důkazu. Zadruhé se nesmí použít důkaz, který by byl v rozporu s právem na spravedlivý proces. To znamená, že je absolutně neúčinný důkaz, který byl získán mučením nebo jiným nelidským a ponižujícím zacházením. Zatřetí je neúčinný ten důkaz, který byl získán nezákonně a o jeho správnosti jsou vážné pochybnosti nebo jeho obsah je nevěrohodný.¹⁰⁴

Ostatní nezákonné důkazy jsou tedy relativně neúčinné. Soud k nim nebude přihlížet jen v případě, kdy k nim některá ze stran vznesla námitku nebo soud sám podá návrh na vyloučení takového důkazu. Před zahájením trestního řízení, tedy v době, kdy vyšetřující soudce shromažďuje důkazy, jsou tyto důkazy také zkoumány. Pokud soud dojde k závěru, že některý důkaz může být stížen neúčinností, vznesla návrh na vyloučení takového důkazu a podle ust. článku 173 trestního řádu, svolá komisi, tzv. *chambre de l'instruction*, která následně rozhoduje o přípustnosti daného důkazu. Návrh na vyloučení důkazu může podat nejen soudce, ale i prokurátor nebo obviněný a jeho obhájce. Tento návrh musí být řádně odůvodněn.¹⁰⁵

Chambre de l'instruction je nezávislá komise složená ze soudců, která v tomto případě pouze rozhoduje o přípustnosti důkazů v trestním řízení. Nemá žádný vliv na další řízení, ani nemá pravomoc vyšetřujícímu soudci dávat rady ohledně daného řízení. Celý způsob rozhodování o přípustnosti důkazů je sice zastaralý a zjevně celé trestní řízení prodlužuje, ale je možné mít za to, že bychom si z něj mohli v našem právním systému vzít alespoň příklad.

¹⁰³ Peut-on utiliser en justice une preuve obtenue illégalement? - Justice en ligne. Justice en ligne [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.justice-en-ligne.be/-Peut-on-utiliser-en-justice-une->.

¹⁰⁴ À propos des preuves dans un procès pénal - Questions-Justice. Questions-Justice [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <http://www.questions-justice.be/spip.php?article280>.

¹⁰⁵ ZAORALOVÁ, Petra. Vyloučení neúčinného důkazu v českém trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří. Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2018. ISBN: 978-80-7502-287-5.

Ohledně absolutní neúčinnosti důkazů je francouzský trestní řád konkrétnější. Systém testu neúčinnosti, podobně jako test proporcionality, který uplatňuje Ústavní soud České republiky, by rozhodně zjednodušil rozhodování soudu a každý důkaz by tak mohl být posuzován podle stejných měřítek. A nakonec systém třetí osoby, která nijak nezasahuje do samotného meritorního rozhodování, ale pouze rozhoduje o přípustnosti určitých důkazů, které se zdají být sporné, je dle mého názoru velmi zajímavý a může být tou pravou zárukou práva na spravedlivý proces vzhledem k tomu, že soudce, který meritorně rozhoduje, nemá možnost být tímto nepřipustným důkazem jakkoli ovlivněn. Zde bychom se právě mohli inspirovat vzhledem ke skutečnosti, že v českém právním systému nepřipustný důkaz není automaticky vyřazen ze spisu, aby se s ním soudce nemohl seznámit. Naopak si jej může soudce prostudovat, i když nesmí na základě takového důkazu rozhodnout, jenže jistá míra ovlivnění zde určitě existuje. To se ovšem nestane ve francouzském právním systému, kde soudce meritorně rozhoduje pouze na základě důkazů, které jsou použitelné.

Po komparativní části bude připojena ještě ryze praktická část z českého právního prostředí, v němž budou rozebrány dvě velmi známé soudní kauzy, a sice případ Davida Ratha a proces s Janou Nagyovou.

5. Kauza Rath

Jak již bylo výše naznačeno, kauza Davida Ratha souvisela s jeho jednáním, jehož se měl dopustit jako vysoce postavený politik spolu s několika dalšími spoluobviněnými ve věci čerpání dotací z Evropské unie na projekt opravy zámku v Buštěhradu. Celá kauza je pro tuto práci velmi významná zejména z důvodu specifického použití jednoho z důkazních prostředků, a sice odposlechů.

5.1 Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015

Vrchní soud v Praze rozhodoval o odvolání tehdejšího hejtmana, poslance za ČSSD a bývalého ministra zdravotnictví MUDr. Davida Ratha proti rozhodnutí Krajského soudu v Praze, který ho dne 23. července 2015 shledal vinným nejen z přijetí úplatku v pěti případech korupce, ale i z manipulace s veřejnými zakázkami a nepravomocně jej odsoudil k 8,5 letům trestu odnětí svobody.¹⁰⁶ Tato kauza, která se zdála být nekonečnou, odhalila mnohé problematické aspekty české justice, nedostatečné vyjádření zákonů a obecně zvýšila pochybnosti o schopnostech orgánů činných v trestním řízení, co se týče správnosti vedení trestního řízení.

Vrchní soud v usnesení ze dne 17. října 2016 rozhodnutí Krajského soudu v Praze zrušil a vrátil mu jej k dalšímu projednání. Závažně se ovšem vyjádřil ve věci odposlechů, které byly nařízeny. Vrchní soud je totiž označil za nepřijatelné. To ovšem představovalo pro orgány činné v trestním řízení závažnou překážku v řízení, neboť neměly téměř jiných důkazů než právě tyto odposlechy, které se nyní staly nepřijatelnými, ale které byly naprosto stěžejní v celém případě. Vrchní soud se v usnesení opíral o článek docenta Právnické fakulty Univerzity Karlovy Jiřího Herczega, který publikoval v Bulletinu advokacie. Na základě tohoto výše uvedeného článku jsem již v této práci vysvětlovala doktrínu plodů z otráveného stromu.

Vrchní soud nejprve vyčetl nedostatečnou aktivitu Okresnímu soudu v Ústí nad Labem, zejména pak absenci odůvodnění nařízení odposlechů. Tato povinnost vyplývá z předchozí judikatury. V bodu č. 92 tuto skutečnost uvedl soud takto: „*Okresní soud v Ústí nad Labem (dále jen okresní soud) podle uvedených ustanovení důsledně nepostupoval, neboť konkrétní skutkové okolnosti, které vydání předmětných příkazů odůvodňují, resp. úvahy zabývající se důvodností návrhů, v nich nejsou obsaženy, přičemž nejsou odůvodněny ani doba trvání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, resp. okresní soud neuvedl,*

¹⁰⁶ David Rath. Aktuálně.cz [online]. 12. 04. 2020 [cit. 13.04.2021]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/osobnosti/politici/david-rath/r~i:wiki:53/>

*proč vydává příkazy na maximálně možnou dobu, pokud se omezil na pouhé konstatování, že doba odposlechu a záznamu byla stanovena v souladu s návrhem státního zástupce (který však stejně jako policejní orgán konkrétní důvody navrhované délky trvání tohoto procesního úkonu neuvádí) a současně opomenul uvést skutečnosti, z nichž lze dovodit konkrétní úvahu či zjištění rozhodujícího soudce o důvodech nezbytnosti zásahu do soukromí dotčených jedinců, které je chráněno čl. 13 Listiny základních práv a svobod, včetně důvodů, proč nelze sledovaného účelu dosáhnout jinak.*¹⁰⁷ Naráží tak zde jistě na výše uvedený test proporcionality, který je nezbytným měřítkem potřebnosti a ospravedlnitelnosti zásahu do základních práv.

Okresní soud v Ústí nad Labem společně s orgány činnými v trestním řízení dále podle Vrchního soudu v Praze pochybil v žádosti o povolení sledování osob se současným zásahem do nedotknutelnosti obydlí, listovního tajemství apod. podle ust. § 158d trestního řádu, jinak také „prostorový odposlech“: „*Písemná žádost pověřeného policejního orgánu ve smyslu odst. 4 citovaného ustanovení trestního řádu musí obsahovat i údaje o podezření z trestné činnosti, jež musí být konkrétní (nestačí jen všeobecný poukaz na to, že se jedná o úmyslný trestný čin) a náležité odůvodnění, proč je nutné pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy...*“¹⁰⁸ Je nutno konstatovat, že takové podmínky v žádosti splněny nebyly, dle dalšího posouzení Vrchního soudu: „*...obsahovaly pouze obecná tvrzení o tom, že jde o závažnou a špatně se odhalující trestnou činnost a že budou použity technické prostředky a zasahováno do obydlí dotčených osob, aniž by byly uvedeny konkrétní důvody, proč nelze získat kýžené informace jiným způsobem (např. výslechem svědků apod.)*. Dále je v žádostech, resp. podnětech uvedeno, že sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak, ale opět jen obecným poukazem na to, že jde o obezřetné jednání podezřelých a vzhledem k jejich zkušenosti s trestním řízením je třeba očekávat, že jsou obeznámeni s běžnými operativně pátracími metodami policie.“¹⁰⁹ Jinými slovy policie v žádosti o povolení sledování osob podle ust. § 158d trestního řádu uvedla, že se jí nechce vést zdlouhavé vyšetřování s výslechy svědků nebo jiným, méně invazivním způsobem. Logické a nejrychlejší řízení by zde bylo právě nařízením odposlechlů, ale zároveň i porušením základního práva na soukromí. Zřejmě se policie inspirovala teorií konfliktů zájmů, když vzhledem k závažnosti trestného činu a množství peněz, které měly být úplatkem, hodlá obětovat základní lidské právo. Navíc, policie naprosto ignorovala požadavky zákona na takovou žádost i požadavky judikatury, na což měl přijít Okresní soud v Ústí nad Labem. Ten ovšem žádost podle zdání vůbec nepřečetl a jen ji potvrdil.

¹⁰⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, bod č. 92.

¹⁰⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, bod č. 97.

¹⁰⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, bod č. 98.

Na jednu stranu je ale argumentace policie logická, neboť trestný čin, který se nejhůře dokazuje, je právě úplatkářství a korupce, protože obě strany, jak ten, co úplatek dává, tak ten, co ho přijímá, si navzájem „vyměňují služby“ tak, aby byli všichni zúčastnění spokojeni. Není zde tedy důvodu, aby jeden proti druhému svědčil. Žádné důkazy se tedy nenajdou, i když je přímo do očí bijící, o co se která strana snaží. Proto orgány činné v trestním řízení potřebovaly právě prostorový odposlech, neboť neměly jiný důkaz proti obžalovanému. To je také důvod, proč usnesení Vrchního soudu v Praze zvedlo takovou vlnu nevole, a i tehdejší ministr spravedlnosti Robert Pelikán podal stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněného na základě ust. § 266 a násl. trestního řádu a vyčetl Vrchnímu soudu v Praze přílišný formalismus.

Co se týče použití části článku Jiřího Herczega z Bulletinu advokacie,¹¹⁰ Vrchní soud přistupuje k Doktríně plodů z otráveného stromu jako k jediné možné doktríně. Nepozastavuje se nad názory jiných odborníků, ani v rámci teorie konfliktů zájmů neporovnává závažnost trestného činu a závažnost zásahů do základních práv. Dokonce Vrchní soud ignoruje tu skutečnost, že Herczeg aplikuje doktrínu plodů z otráveného stromu na případ, kdy se podezřelý, pod fyzickým či psychickým nátlakem přizná k činu, v rozporu s pravidlem „*nemo tenetur*“, na základě čehož pak orgány činné v trestním řízení získávají informace, které jsou podle dané doktríny nepřipustné. Herczeg ale neaplikuje tuto doktrínu na tento konkrétní případ, kdy chybí formální náležitosti pro podání žádosti o povolení sledování osob a věcí a dále na základě tohoto odposlechu získávají orgány činné v trestním řízení další důkazy. Nezákonnost prostorového odposlechu je zde vlastně vydána na milost úvaze Vrchního soudu v Praze, není to výsledek nedodržení normy zákona, jak se jedná v případě doktríny, kterou představuje Jiří Herczeg. Zdá se tedy, že Vrchní soud v Praze aplikoval tuto doktrínu naprosto v rozporu s její logikou nebo s jejím zněním. Absenci odůvodnění žádosti o prostorový odposlech, stejně jako absenci jakékoliv aktivity ze strany Okresního soudu v Ústí nad Labem, považuje za zásadní zákonnou překážku přípustnosti důkazů a v duchu článku Jiřího Herczega, tedy všechny důkazy zjištěné odposlechem ztrácuje, jako nepřipustné. Soud ve svém rozhodnutí dále uvedl: „*Tak například odposlech a záznam telekomunikačního provozu, provedený zpravodajskými službami, byl sice proveden v souladu s příslušnými zákony (např. zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě), ale nelze ho použít jako důkaz v trestním řízení. Informace v něm obsažené jsou procesně využitelné pouze jako operativní informace. Na základě těchto operativních informací pak může soudce nařídít odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle § 88 tr. řádu, který již jako důkaz použít lze.*“¹¹¹ Tento

¹¹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, bod č. 113 a násl.

¹¹¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015, bod č. 125.

přístup byl Vrchnímu soudu v Praze několikrát vyčítán, a to jak právě ministrem spravedlnosti, tak i Nejvyšším soudem, který se zabýval stížností ministra spravedlnosti pro porušení zákona.

5.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2016, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693

Řízení Nejvyššího soudu o stížnosti ministra spravedlnosti vyústilo v rozsudek, který by se měl podle Nejvyššího soudu nazývat jen „akademickým výrokem“. Alespoň tak to sám Nejvyšší soud pojal: *„Nejvyšší soud se přitom musel omezit toliko na tzv. akademický výrok podle § 268 odst. 2 tr. ř., který se nedotýká právní moci rozhodnutí, o němž jde (§ 269 odst. 1 tr. ř.), neboť v řízení o stížnosti pro porušení zákona lze podle § 269 odst. 2 tr. ř. zrušit pouze ta nezákonná rozhodnutí, jimiž byl porušen zákon v neprospěch obviněného, a žádné zákonné ustanovení neumožňuje, aby stejně postupoval při zjištěném porušení zákona ve prospěch obviněných.“*¹¹²

Nejvyšší soud tedy rozhodl tak, že byl usnesením Vrchního soudu v Praze porušen zákon. *„V bodech 81-126 shledal, že nařízené příkazy byly vydané v souladu se zákonem a obsahovaly všechny zákonem a judikaturou požadované náležitosti, včetně konkrétního označení mobilních zařízení a jmen uživatelů i kterých okolností se má odposlechem docílit. Nejvyšší soud zdůraznil, že jde o rozsáhlou trestnou činnost, která zahrnuje více lidí, kteří jsou navzájem propojeni, a proto se snaží o nejvyšší míru utajení. Dále vzhledem k tomu, že šlo o manipulaci s veřejnými zakázkami, odposlechy představovaly zcela klíčový nástroj, jak zjistit, že se tato trestná činnost děje.“*¹¹³ Vzhledem k výše řečenému to vypadá, že si Nejvyšší soud jen přečetl žádost orgánů činných v trestním řízení o nařízení záznamu telekomunikačního provozu, kterou následně jen potvrdil. Je totiž zvláštní, jak naprosto odlišné názory na obsah žádosti podle ust. § 88 trestního řádu mohou jednotlivé soudy mít.

Závěrem pak Nejvyšší soud shrnul, že *„všechny příkazy k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vydané podle § 88 tr. ř. i žádosti o povolení ke sledování osob a věcí a na jejich základě vydaná povolení ke sledování osob a věcí podle § 158d odst. 3 tr. ř., jež byly soudem druhého stupně označeny za nezákonné z důvodu jejich nedostatečného odůvodnění, byly vydány v souladu se zákonem. Příkazy vydané Okresním soudem v Ústí nad Labem naplňovaly veškeré náležitosti stanovené v § 88 odst. 1, 2 tr. ř. s výjimkou explicitního odůvodnění doby trvání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Tento formální nedostatek nicméně ve světle formálně materiálního hodnocení jednotlivých příkazů nezaložil*

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2017, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693, bod. 134.

¹¹³ SASÍN, Ondřej. (Ne)připustnost důkazů v trestním řízení. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta. 2018. str. 33

jejich nezákonnost, jelikož důvody pro nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu na konkrétní dobu byly v každém případě „materiálně“ seznatelné z konkrétních skutkových okolností, které byly rozvedeny v odůvodněných příkazů.“¹¹⁴

Ráda bych se nyní pozastavila nad významem „akademického výroku“ Nejvyššího soudu. Podle samotné dikce Nejvyššího soudu je toto „[a]kademický výrok, jímž Nejvyšší soud deklaruje svůj názor na výklad objektivního práva, totiž není způsobilý vyvolávat v rovině subjektivních práv konkrétní osoby (účastníka původního trestního řízení) žádné právní následky. To platí i v nyní projednávaném případě.“ Podle následujícího postupu a zpracování tohoto usnesení, se z něj stala další zbraň v rukou orgánů činných v trestním řízení, kterou se lze odvolat v neprospěch obžalovaného a svým způsobem vyvolává účinky kasace. Nejvyšší soud toto usnesení sice nazývá akademickým výrokem, ale charakteristikou je toto usnesení rozhodnutím jako každé jiné, které má právní následky a zároveň narušuje princip rovnosti zbraní, jelikož obžalovaný nemá podobné právo obrátit se na Nejvyšší soud tak, jak to nyní udělala moc výkonná.¹¹⁵

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2017, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693, bod č. 129.

¹¹⁵ HOLLÄNDER, Pavel. *Kauza Rath prolomila princip rovnosti* [online]. echo24.cz, 8. 6. 2017 [cit. 2021-04-22]. Dostupné z <https://echo24.cz/a/wzfk5/kaucha-rath-prolomila-princip-rovnosti>. Stížnost pro porušení zákona může podat jen ministr spravedlnosti, čímž se ovšem nevylučuje možnost, že by tak učinil ve prospěch obžalovaného.

6. Kauza Nagyová

Jana Nagyová, později provdaná Nečasová, je bývalá vrchní ředitelka Sekce kabinetu předsedy vlády České republiky Petra Nečase, za kterého se později provdala. V roce 2013 byla společně s několika ostatními politiky a státními úředníky zatčena policejním Útvarem pro odhalování organizovaného zločinu. Tato kauza se skládá z jednotlivých případů, kdy byla Nečasová obviněna nejdříve z trestného činu zneužití pravomoci úřední osoby podle ust. § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku¹¹⁶ ve formě organizátorství podle ust. § 24 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, dále z trestného činu ohrožení utajované informace podle ust. § 317 odst. 1, 2 písm. b), c) trestního zákoníku a trestného činu podplácení podle ust. § 332 trestního zákoníku. Kauza vedla k pádu vlády Petra Nečase. V posledním soudním rozhodnutí ze dne 20. srpna 2020 byla Nečasová Obvodním soudem pro Prahu 1 shledána nevinnou a zproštěna obžaloby z trestného činu podplácení a díky rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020 není možné použít získané odposlechy v dalším řízení, a to vzhledem k tomu, že byly získány nezákonně.

6.1 Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019

Nejvyššímu soudu byl dne 29. listopadu 2019 doručen návrh Jany Nečasové na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle ust. § 88 odst. 8 trestního řádu, vydaný Okresním soudem v Ostravě a dále na přezkoumání dvou příkazů k prodloužení doby trvání odposlechu, vydaných Krajským soudem v Ostravě. Nejvyšší soud rozhodl, že příkazem k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a jeho prodloužení byl porušen zákon a získané odposlechy tedy nemohou být použity jako důkaz. Nejvyšší soud se nejprve věnoval skutkovým okolnostem i vzhledem k ostatním osobám, které byly společně s Nečasovou obviněny a odposlouchávány, a časovým sledem, z něhož vyplývá, že příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu byl vydán Okresním soudem v Ostravě až poté, co bylo zjištěno, že je Nečasová v úzkém telefonickém kontaktu s osobami, které byly odposlouchávány vzhledem k podezření ze spáchání závažných trestných činů. Na základě této komunikace byl vyvozen závěr, že se Nečasová snažila působit na chod státní správy, na základě čehož státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci předložil návrh na nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Nečasová v návrhu na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu uvedla,

¹¹⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestní zákoník“).

že příkaz není dostatečně odůvodněn a nesplňuje tedy formální požadavky stanovené zákonem. Nejvyšší soud se tedy věnoval odůvodnění příkazu a použití odposlechu v souladu s ust. § 88 trestního řádu a podotknul, že: *“...je třeba připomenout zásadu týkající se nařizování odposlechů a vyslovenou Nejvyšším soudem, a sice že není přípustné, aby teprve na základě a prostřednictvím povoleného odposlechu byly získávány informace o tom, zda se odposlouchávaná osoba dopustila protiprávního jednání. Takový poznatek musí vydání příkazu k odposlechu předcházet, přičemž je třeba, aby byl validní, což znamená, že musí pocházet ze spolehlivého zdroje a musí být dostatečně přesvědčivý. V žádném případě se nemůže jednat o pouhou spekulativní konstrukci, byť vedenou tzv. „užitečným záměrem.“ Je tomu tak zejména proto, že příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. ř. představuje výrazný a citelný zásah do práva na ochranu soukromí. Proto je nezbytné trvat na tom, aby orgány činné v přípravném řízení (včetně soudce), důsledně respektovaly zákonné podmínky pro vydání příkazu a požadavky na jeho odůvodnění.“*¹¹⁷ Právě v odůvodnění příkazu Okresního soudu v Ostravě je uvedeno, že je Nečasová podezřelá ze spáchání trestného činu podle ust. § 88 odst. 1 trestního řádu, kde jsou uvedeny různé trestné činy, vzhledem ke kterým může být vydán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Kterého trestného činu se měla dopustit a jakým způsobem, to už ovšem odůvodnění neobsahuje. Bližší informace ani nedokazují doložené důkazní materiály. V odůvodnění není ani dostatečně popsáno *„jakými důkazy jsou konkrétní skutkové okolnosti v nich uvedené podloženy a zdůvodněny.“*¹¹⁸ Vzhledem k výše řečenému Nejvyšší soud dospěl k závěru, že příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, jakož i jeho prodloužení, byly vydány v rozporu s ust. § 88 odst. 2 trestního řádu. Ohledně dalších dvou příkazů k prodloužení doby trvání odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu Nejvyšší soud odkazuje na své usnesení ze dne 25. října 2018, kterým rozhodl, že pokud je prvotní příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu v rozporu se zákonem, jsou v rozporu se zákonem i následující příkazy, které jen prodlužují dobu trvání takového odposlechu.¹¹⁹ Vzhledem k trestným činům, kterých se měla Nečasová dopustit, Nejvyšší soud nakonec konstatoval, že ty se měly stát 28. listopadu 2012, tedy až poté, co byl zahájen odposlech a záznam telekomunikačního provozu, který byl nezákonný. Odposlechy navíc nebyly vedeny v souvislosti s touto trestnou činností, *„Jednalo se o „novou“ trestnou činnost, o které do té doby neměly orgány činné v trestním řízení žádné indicie (přinejmenším to ze spisového materiálu nevyplývá). Tato trestná činnost přitom*

¹¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019.

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019.

¹¹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2018, sp. zn. 4 Pzo 13/2018.

*s původní prověřovanou trestnou činností, pro kterou bylo zahájeno trestní řízení a následně povoleny odposlechy, nesouvisela.*¹²⁰

¹²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019.

Závěr

Závěrem bych chtěla podotknout, že s ohledem na výše uvedené lze říci, že otázka přípustnosti důkazů je velmi důležitou a vcelku složitou problematikou. Celé přípravné řízení společně s hlavním líčením slouží k získání a poznání skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti. Nositelem těchto informací jsou právě důkazy. Představují studnici poznání pro trestní senát, který rozhoduje o vině a trestu. Proto by úprava přípustnosti důkazů měla být srozumitelná, přehledná a regulovat všechny možnosti, které mohou nastat při získávání důkazů. Z výše řečeného je ovšem jasné, že dokazování není dostatečně upraveno v zákoně a nepostihuje všechny situace, ve kterých se může trestní řízení ocitnout. Způsoby získávání důkazů jsou různé, ale jen málo z nich je označeno za nezákonné. Případnou nepřípustnost pak stanovuje judikatura, což je nemilé vzhledem ke dvěma důvodům. Tím prvním je, že již muselo dojít k porušení práva na soukromí nebo jiného základního lidského práva, které je Listinou základních práv a svobod chráněno, a důkaz je prohlášen za nepřípustný až poté, co byl u soudu použit. To je proti smyslu principu prevence. A druhým důvodem je fakt, že judikatura není natolik obecně závazná jako zákon. Záleží vždy jen na situaci a na argumentaci soudce, aby se od ustálené judikatury odchýlil, což nezaručuje princip legitimního očekávání.

V úvodu této práce jsem si vytyčila za úkol najít hranice, které odlišují důkazy přípustné a nepřípustné. Došla jsem k závěru, že je zde jen jedna hranice, a to mezi obecně zákonem přípustnými důkazy a absolutně nepřípustnými důkazy, jak vidíme v ust. § 89 trestního řádu. I tato hranice je ovšem zkrácená. Vady, které ulpí na získaných důkazech lze dodatečně zhojit, neboť jsou to jen vady procesní, ne materiální. Můžeme se tázat, které to jsou. Odpověď je obecná – jen ty, které nezasahují do práv obviněného a neznevýhodňují jeho postavení před soudem. Jsou to pouze vady formální.

Dle mého názoru by byl nejlepším takový zákon, který nám předloží alespoň taxativně daný seznam důkazů a způsobů jejich získání, které jsou nepoužitelné před soudem, avšak recentní úprava obsahuje pouze jedno lakonické ustanovení. Můžeme tedy směle říci, že je toto zákonné vyjádření nedostatečné, a že po jeho přečtení vyvstávají další otázky týkající se důkazů např. odcizených, ze kterých byly získány další informace zásadní pro trestní řízení. Případně se pak můžeme jen dohadovat, co se stane s takovými důkazy, na kterých lpí vada, kterou zatím ani komentářová literatura ani judikatura neřešily. Názorně pak vidíme nesoulad názorů odborníků v oblasti práva, kteří se věnují justici nebo vědecké činnosti. Máme zde vícero názorů na sekundární důkazy, tedy informace získané z primárního nepřípustného důkazu.

Zdánlivě osamocený názor Jiřího Herzcega na straně jedné a převážného zbytku odborné veřejnosti na straně druhé. Na to navazují soudní rozhodnutí například v kauze Davida Ratha, která díky svému mediálnímu rozsahu odhalila široké veřejnosti rozpolcenost názorů justice na náležitosti žádosti podle ust. § 88a a § 158d trestního řádu. V rozhodnutích se odhalilo, že se soudy ve vyšších instancích navzájem neshodnou ani na kompromisu, ale každý zastává svůj extrém – buď byla žádost o prostorový odposlech dostatečně vyplněná, nebo nikoli. Naopak můžeme být vděční rozhodnutí Nejvyššího soudu v kauze Nagyová, které zkonkretizovalo použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a náležitosti odůvodnění příkazu.

Tato práce mi pomohla všimnout si detailů a zjistit, že je pravdivé pořekadlo „Čím více právníků, tím více názorů.“ Pomohla mi také si rámcově uvědomit, které důkazy jsou přípustné a které nikoli, dále jakým způsobem na nich může ulpět vada, která vada se dá dodatečně zhojit a jak s nedostatečnou úpravou přípustnosti důkazů pracují soudy vyšších instancí. I díky tomu si lze uvědomit, že tuto problematiku mají některé zahraniční právní systémy často vyřešenou jinak a dosti nápaditě, ať už jde o francouzskou *chambre d'instruction* nebo americké *exclusionary rules*. Pokud by se v nich alespoň trochu nechal inspirovat český zákonodárce, pak se lze domnívat, že se by se nejasnosti ohledně přípustnosti důkazů v trestním řízení mohly více vyjasnit. Můžeme být jen rádi, že problematiku dokazování řeší intenzivně judikatura a přední kapacity v oboru trestního práva, z jejichž publikací bylo v této práci rovněž čerpáno.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použitých monografií

HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C. H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-160-1.

KRATOCHVÍL, Vladimír, Jan MUSIL a Pavel ŠÁMAL. Kurs trestního práva: trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 9788071795728.

MCKEE, J. Y. Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Prameny (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). str. 20. ISBN 80-7338-012-9.

NETT, Alexander. Plody z otráveného stromu. Brno: Masarykova univerzita, 1997. str. 46 ISBN 80-210-1524-1.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní řád: komentář. 7., doplněné a přepracované vydání. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-496-4.

ZAORALOVÁ, Petra. Procesní použitelnost důkazů v trestním řízení a její meze. Praha: Leges, 2018. 320 str. ISBN 978-80-7502-310-0.

2. Seznam použitých časopiseckých článků

FRYŠTÁK, Marek a Michal JÍLOVEC. Zákonost důkazů v trestním řízení a její posuzování aplikační praxí. Časopis pro právní vědu a praxi. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, roč. 22, č. 1, str. 46-55. ISSN: 1210-9126.

HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin advokacie, 2010, roč. 17, č. 1-2, str. 41. ISSN: 1210-6348.

HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. Trestněprávní revue. 2009, 3. ročník, str. 69. ISSN: 1213-5313.

REPÍK, Bohumil. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat sebe samého. Bulletin advokacie, 2007, č. 2, str. 13-17. ISSN: 1210-6348., str. 13.

REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červen-září, 1982. ISSN: 1210-6348.

3. Seznam použitých sborníkových příspěvků

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Použitelnost nezákonných důkazů. In: Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, ISBN 978-80-7502-349-0.

ZAORALOVÁ, Petra. Vyloučení neúčinného důkazu v českém trestním řízení. In: JELÍNEK, Jiří. Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5.

4. Seznam použitých internetových zdrojů

À propos des preuves dans un procès pénal - Questions-Justice. Questions-Justice [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <http://www.questions-justice.be/spip.php?article280>.

David Rath. Aktuálně.cz [online]. 12. 04. 2020 [cit. 13.04.2021]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/osobnosti/politici/david-rath/r~i:wiki:53/>

Federal Rules of Evidence | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online]. [cit. 2021-03-19] Dostupné z: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre>.

JELÍNEK, Jiří. K chybějící právní úpravě tzv. prostorového odposlechu v trestním řádu. Bulletin advokacie [online]. 22. 09. 2018 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-chybejici-pravni-uprave-tzv.-prostoroveho-odposlechu-v-trestnim-radu>.

JIROUSEK, Vladimír. ČAK reaguje na článek profesora Pafka: Ministryně nespravedlnosti. Advokatnidenik.cz [online]. 12. 03. 2021 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/03/12/cak-reaguje-na-clanek-profesora-pafka-ministryne-nespravedlnosti/>.

KOZELKA, Petr. Konec znalců? S novým zákonem odcházejí a noví jsou v nedohlednu. Novinky.cz [online]. 06. 12. 2020 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/krimi/clanek/konec-znalcu-s-novym-zakonem-odchazeji-a-novi-jsou-v-nedohlednu-40343959>.

Přehledně: Nejčastější otázky, které se objevují kvůli novému zákonu o znalcích. Ceska-justice.cz [online]. 03. 09. 2020 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2020/09/prehledne-nejcastejsi-otazky-ktere-se-objevuji-kvuli-novemu-zakonu-znalcich/>.

HEIDEROVÁ, Jana. Provedení domovní prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu. Epravo.cz [online]. 07. 10. 2014 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/provedeni-domovni-prohlidky-jako-neodkladneho-a-neopakovatelného-ukonu-95348.html>.

HO, Hock Lai. The Legal Concept of Evidence. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2015 Edition) [online]. 13. 11. 2015 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/evidence-legal/#Adm>.

HOLLÄNDER, Pavel. *Kauza Rath prolomila princip rovnosti* [online]. echo24.cz, 08. 06. 2017 [cit. 2020-04-22]. Dostupné z <https://echo24.cz/a/wzfk5/kaucha-rath-prolomila-princip-rovnosti>.

NEUBAUER, David W. a Henry F. FRADELLA. America's courts and the criminal justice system. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning, 2011, str. 356.

Peut-on utiliser en justice une preuve obtenue illégalement? - Justice en ligne. Justice en ligne [online]. [cit. 2021-03-23]. Dostupné z: <https://www.justice-en-ligne.be/-Peut-on-utiliser-en-justice-une->.

POLÁČEK, Bohumil. Krátké zamyšlení nad novým znaleckým zákonem. Advokatnidenik.cz [online]. 29. 04. 2020 [cit. 2021-03-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/29/kratke-zamysleni-nad-novym-znaleckym-zakonom/>.

Rule 404. Character Evidence; Other Crimes, Wrongs, or Acts | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online].

Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_404.

Rule 803. Exceptions to the Rule Against Hearsay | Federal Rules of Evidence | US Law | LII / Legal Information Institute. LII / Legal Information Institute [online].

Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_803.

STRÍŽ, David. Dohoda o vině a trestu ve světle novelizace trestního zákoníku. Epravo.cz [online]. 03. 09. 2020 [cit. 2021-03-19]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/dohoda-o-vine-a-trestu-ve-svetle-novelizace-trestniho-zakoniku-111800.html>.

5. Jiné zdroje

SASÍN, Ondřej. (Ne)přípustnost důkazů v trestním řízení. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta. 2018.

6. Seznam použitých předpisů

Evropská úmluva o ochraně lidských práv.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 432/2002 Sb., kterou se mění vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, a vyhláška č. 312/1995 Sb., kterou se stanoví paušální částka nákladů trestního řízení.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 504/2020 Sb., o znalečném.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok.

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

7. Seznam použitých soudních rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 11. 2006, sp. zn. II. ÚS 362/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. května 1997, sp. zn. III. ÚS 287/96.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. prosince 1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2020, sp. zn. 4 Pzo 9/2019.

U. S. Supreme Court, *Rochin vs. California* 342 U. S. 165 (1952).

U. S. Supreme Court, *Arizona v. Fulminante*, 499 U. S. 279 (1991).

U. S. Supreme Court, *Miranda v. Arizona*, 384 U. S. 436 (1966).

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. dubna 2000, sp. zn. 4 Tz 209/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2018, sp. zn. 4 Pzo 13/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2013, sp. zn. 15 Tdo 510/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2017, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 994/18.

Usnesení Vrchního soudu v Praze z 27. září 1993 sp. zn. 7 To 181/93.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015.

Nepřípustnost důkazů v trestním řízení

Abstrakt

Hlavním cílem této práce je zjistit, jak přesně jsou zákonem stanoveny podmínky přípustnosti důkazů v trestním řízení. Tato problematika je podrobně vysvětlena nejen na tzv. Kauze Davida Ratha, kde došlo k rozporu v názorech na požadavky žádosti o prostorový odposlech, konkrétně v rozhodnutích Vrchního soudu v Praze ze dne 17. října 2016, sp. zn. 6 To 106/2015 a Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2017, č. j. 6 Tz 3/2017-I.-693. Nejprve se práce zabývá jednotlivými důkazními prostředky a jejich možnými vadami, které mohou mít za důsledek jejich nepřípustnost před soudem. Následně autorka vysvětluje rozdíly mezi pojmy neúčinnost, nepřípustnost a nezákonnost důkazů, které definuje pouze právní nauka, ale které jsou esenciální pro pochopení problematiky přípustnosti důkazů a případné nápravě nesrovnalostí v českém právním řádu. Dále nabízí práce vhled do problematiky absolutní a relativní neúčinnosti důkazů a následně se věnuje americké Doktríně plodů z otráveného stromu a názory českých odborníků v oblasti práva na tuto doktrínu, případně jiné metody posuzování sekundárních důkazů. Přidána je také komparativní část, v níž jsou rozebírány přístupy ohledně dané problematiky ve Spojených státech amerických a ve Francii, v rámci které autorka upozorňuje na odlišnosti přístupu zahraničních právních systémů k použitelnosti důkazů a možné použití těchto rozdílných zahraničních metod ke zkvalitnění trestního řízení vzhledem ke sporům o použitelnost důkazů. Nakonec jsou uvedeny dvě mediálně významné kauzy, u kterých soud vyslovil nepřípustnost důkazů odposlechy, vzhledem k vadám, které lpěly na formálních náležitostech příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo k prostorovému odposlechu. V závěru je konstatováno, že konkretizace podmínek přípustnosti důkazů není zákonem dostatečně upravena stejně, jako celkový nedostatek zákonných ustanovení, které se týkají absolutní nebo relativní neúčinnosti primárních, respektive sekundárních důkazů.

Klíčová slova: trestní řízení; důkazní prostředky; nepřípustnost důkazů.

Inadmissibility of Evidence in Criminal Proceedings

Abstract

The main goal of this work is to find out exactly how the conditions of admissibility of evidence in criminal proceedings are determined by law. This issue is explained in detail not only in the so-called Rath Case, where there was a conflict of views on the requirements of the application for spatial interception, specifically in the decisions of the High Court in Prague of October 17, 2016, file no. 6 To 106/2015 and the Supreme Court of June 7, 2017, File no. 6 Tz 3/2017-I.-693. First, the work deals with individual means of evidence and their possible defects, which may result in their inadmissibility at the court. Subsequently, the author explains the differences between the concepts of ineffectiveness, inadmissibility and illegality of evidence, which is defined only by legal science, but which are essential for understanding the issue of admissibility of evidence and possible correction of inconsistencies in the Czech legal system. It also offers insight into the issue of absolute and relative ineffectiveness of evidence and then deals with the American Doctrine of Fruit from the Poisoned Tree and the views of Czech experts in the field of law on this doctrine, or other methods of assessing secondary evidence. A comparative part is added, where the ways of this issue in the United States of America and in France are discussed, in which the author draws attention to the differences in the approach of foreign legal systems to the applicability of evidence and the possible use of these different foreign methods to improve criminal proceedings due to disputes over the applicability of evidence. Finally, two media-significant cases in which the court ruled that the wiretapping evidence was inadmissible, due to defects that adhered to the formal requirements of the wiretapping and recording of telecommunications traffic or spatial wiretapping are cited. In conclusion, it is stated, that the specification of the conditions of admissibility of evidence is not sufficiently regulated by law, as well as the general lack of legal provisions concerning the absolute or relative ineffectiveness of primary and secondary evidence.

Keywords: criminal proceedings; pieces of evidence; inadmissibility of evidence.